

SLOVENSKÁ ASOCIÁCIA UČITEĽOV SLOVENČINY
BRATISLAVA

ISSN 1339-4908

SLOVENČINÁR

ČASOPIS SLOVENSKEJ ASOCIÁCIE UČITEĽOV SLOVENČINY
ROČNÍK 6 • 2019

3

- Anna Bukovinová: Medzi sakrálным a profánnym (Podoby spirituality v poézii Jozefa Urbana) • Kristína Piatková: Podcast(ing) v súčasnej slovenskej publicistike • Zuzana Hovancová: Lapbook – interaktívna kniha • Viktória Gavallová: Myslieť si, že román Dom v stráni sa študentov dneška nedotýka, je omyl • Martina Vangorová: Pracovné listy ako súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu • Denisa Bandurčinová: Odkiaľ sa vzala zelená dominanta Vianoc? •

SLOVENČINÁR

ČASOPIS SLOVENSKEJ ASOCIÁCIE UČITEĽOV SLOVENČINY

ROČNÍK 6●2019●ČÍSLO 3●Vychádza trikrát ročne

Hlavný redaktor:

prof. PhDr. Miloslav Vojtech, PhD. (*Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave*)

Redakčná rada:

PhDr. PaedDr. Martin Bodis, PhD. (*Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre*)

PhDr. Xénia Činčurová, PhD. (*Súkromná základná škola waldorfská, Bratislava*)

doc. PaedDr. Ivica Hajdučeková, PhD. (*Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach*)

red. prof. dr. Boža Krakar Vogel (*Filozofická fakulta Univerzity v Ľubľane*)

Mgr. Renáta Ondrejková (*Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave*)

prof. PaedDr. Vladimír Patráš, CSc. (*Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*)

Mgr. Eva Péteryová (*Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania v Bratislave*)

Mgr. Viera Sabová (*Stredná priemyselná škola stavebná, Veľká okružná, Žilina*)

prof. PaedDr. Eva Vitězová, PhD. (*Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave*)

Vydavateľ:

Slovenská asociácia učiteľov slovenčiny

Panská 26, 811 01 Bratislava

Web: <http://www.sausba.sk>

e-mail: 2002saus@gmail.com

Výtvarný návrh obálky:

Ada Poklač a Dušan Weiss

ISSN 1339-4908

OBSAH

ŠTÚDIE

- Anna Bukovinová: *Medzi sakrálnym a profánnym (Podoby spirituality v poézii Jozefa Urbana)* 3

NÁMETY A ROZHĽADY

- Kristína Piatková: *Podcast(ing) v súčasnej slovenskej publicistike* 16
- Zuzana Hovancová: *Lapbook – interaktívna kniha* 22
- Viktória Gavaldová: *Myslieť si, že román Dom v stráni sa študentov dneška nedotýka, je omyl* 30

Z PRÁC ŽIAKOV A ŠTUDENTOV

- Martina Vangorová: *Pracovné listy ako súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu* 37
- Denisa Bandurčinová: *Odkiaľ sa vzala zelená dominanta Vianoc?* 43

- INFORMÁCIE PRE PRISPIEVATEĽOV** 47

MEDZI SAKRÁLNYM A PROFÁNNYM (PODOBY SPIRITUALITY V POÉZII JOZEFA URBANA)

Mgr. Anna Bukovinová

*Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy
Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave*

Pojem spiritualita má v súčasnosti mnohoznačný charakter, keďže sa vyznačuje interdisciplinárnymi presahmi (napríklad k teológii, religionistike, psychológii náboženstva, sociológii náboženstva a i.), ale aj analógiami s polysémantickými výrazmi náboženstvo a religiozita. Keďže pri konceptualizácii uvedených pojmov ide o problematiku, ktorá svojím rozsahom presahuje možnosti tejto štúdie, zameriam sa len na základné konceptualizácie termínu spiritualita vo vzťahu k náboženstvu a religiozite, aby som poukázala na ich významové špecifiká¹. Pri konceptualizácii týchto kategórií budem vychádzať predovšetkým z teoretických koncepcií psychológie náboženstva, lebo uvedená disciplína sa orientuje (na rozdiel od teórií sociológie náboženstva) na individuálne prežívanie duchovna v mikrosvete jednotlivca².

Religiozita (v slovenskom ekvivalente náboženskost) sa v kontexte psychológie náboženstva používa ako súhrnný výraz na označenie vnútorného náboženského prežívania³ a etymologicky súvisí s latinským výrazom religio vyjadrujúcim „vzájemnou vazbu medzi človekom a skutočnosťou, jež ho presahuje.“⁴ „Pojem spiritualita má kořeny v křesťanské tradici. Pochází z latinského spiritualis (duchovní), a v křesťanství odkazuje k působení třetí božské osoby, Ducha svatého, na jednotlivého člověka a hlavně pak k odezvě tohoto působení v jeho životě.“⁵ Kým výrazy duch a duchovný (latinsky spiritus a spiritualis) boli v teológii vždy veľmi frekventované, substantívum spiritualita sa začalo bežne používať až od začiatku devätnásteho storočia⁶. Na rozdiel od tradičného kresťanského prístupu k spiritualite je pre

---

¹ Uvedené pojmy sa totiž často zamieňajú, používajú sa vo funkcii synonymných výrazov a bez vymedzenej metodologickej koncepcie, pričom každý z nich sa vyznačuje osobitnými sémantickými nuansami.

² Individuálne prežívanie viery (nezávislé od kolektívnych aspektov tradičných inštitucionalizovaných náboženstiev) je pre slovenskú postmodernú spoločnosť po roku 1989 príznačné. Pozri: Pozri napr. PODOLINSKÁ, T.: Religiozita v dobe neskorej modernity: Prípady Slovensko. *Sociální studia*, 5, 2008, č. 3 – 4, s. 53 – 86. T. Podolinská používa namiesto pojmu „postmoderna“ výraz „neskorá modernita“.

³ Pozri ŘÍČAN, P.: *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha : Portál, 2007, s. 43. Okrem ekvivalentu „náboženskost“ je možné použiť aj výraz „zbožnost“, ale v súvislosti s negatívnym hodnotiacim akcentom pojmu sa mu vedné disciplíny radšej vyhýbajú.

⁴ NEUBAUER, Z.: *Přímluvce postmoderny*. Praha : Hrnčířství a nakladatelství Michal Jůza & Eva Jůzová, 1994, s. 12.

⁵ VOJTÍŠEK, Z. a kol.: *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha : Portál, 2012, s. 10.

⁶ Pozri KOHUT, V.: Spiritualita. In: DE FIORES, S. – GOFFI, Tullio (eds.): *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 862 – 868.

religionistiku podstatný sekularizáciou podmienený posun významu slova spiritualita od „pojetí Bohu zasvěceného života ke způsobu života, v němž zakoušíme jakékoliv povznesení nad všednost dnů a v němž aspoň občas máme potřebu vyhledávat mezní zážitky.“⁷ Rozšírenie výrazu spiritualita mimo rámec kresťanstva úzko súvisí aj so zvýšeným záujmom o mimocirkevné a alternatívne náboženstvá na Západe v druhej polovici 20. storočia⁸, s krízou náboženských inštitúcií a rovnako aj s prehodnocovaním modelu zbožnosti (religiozitou) v podobe, akú vytvorili práve uvedené inštitúcie⁹. Pojem spiritualita sa na základe týchto spoločensko-kultúrnych procesov stal výrazovou alternatívou k religiozite¹⁰, ale s tým rozdielom, že religiozita sa v protiklade k spiritualite navrstvila o negatívne konotácie (spiritualita sa stala „nástrojom pro odmítnutí organizovaného náboženského života“)¹¹. Zatiaľ čo religiozita asociuje dogmatickosť, strnulosť a obmedzovanie spájané s inštitucionálnou formou duchovných tradícií a oficiálnych konfesií, spiritualita sa spája so „zážitkom, individuálnou tvořivostí, svobodným rozvojem a využitelností v současném světě“ (s alternatívnymi osobnými sebakpresahmi nezávislými od príslušnosti k akejkoľvek cirkevnej inštitúcii)¹².

Vo vzťahu spirituality a náboženstva rozlišuje psychológ Pavel Řičan dve ťažiskové a navzájom protikladné teórie, ktoré pri pojmovej konceptualizácii reflektujú dve odlišné metodologické východiská. Z hľadiska prvej koncepcie sa náboženstvo chápe ako širší pojem zahrňujúci spiritualitu, pričom spiritualitu charakterizuje ako proces hľadania niečoho posvätného (na rozdiel od náboženstva hľadajúceho výnimočné takými spôsobmi, ktoré majú k posvätnému vzťah). Podľa tejto teórie tvorí spiritualita jadro náboženstva, ale môže ho utvárať aj súbor ďalších aktivít vzťahujúcich sa k posvätnému bez toho, aby na ňom veriacim záležalo (napr. tvorba sakrálneho umenia). Druhá koncepcia vníma náboženstvo ako užší pojem, ktorý je súčasťou spirituality, keďže podľa tejto teórie môže spiritualita existovať a prejavovať sa aj inými ako náboženskými spôsobmi (napr. silné existenciálne zážitky ako výraz nenáboženskej spirituality)¹³.

Z uvedeného vyplýva, že aj napriek difúznej povahe predmetných kategórií a nejednotným metodologickým prístupom k ich významovej konceptualizácii sa náboženstvo (ako konceptuálne najproblematickejšia kategória) a religiozita viažu primárne na duchovné tradície inštitucionálneho charakteru. Spiritualita, ktorú možno pojmovo špecifikovať najmä cez komparáciu s religiozitou, sa vzťahuje na neinštitucionálnu sféru života a tradičný kresťanský vzťah k Bohu (transcendentnu) nahrádza alternatívnymi sebakpresahmi vznikajúcimi

---

⁷ SMÉKAL, V.: Spiritualita v denním životě člověka. In: GALVAS, Z. (ed.): *Homo religiosus. Vybrané aspekty psychologie náboženství*. Praha : Českomoravská psychologická společnost, 2002, s. 19.

⁸ Ide predovšetkým o náboženské hnutie New Age, ktoré očakávalo „příchod blaženého věku, k němuž mělo či má dojít právě díky rozšíření spirituality.“ Pozri: VOJTÍŠEK, Z. a kol.: *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha : Portál, 2012, s. 10.

⁹ Tamže.

¹⁰ Okrem pojmu spiritualita sa preto vo vede zvykne pracovať aj s termínom amorfná religiozita. Pozri napr.: BRUCE, S.: *Religion in the Modern World. From Cathedrals to Cults*. Oxford : Oxford University Press, 2005, s. 222.

¹¹ VOJTÍŠEK, Z. a kol.: *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha : Portál, 2012, s. 11.

¹² Tamže.

¹³ Pozri ŘIČAN, P.: *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha : Portál, 2007, s. 42 – 46. P. Řičan vychádza z konfrontačných koncepcií Briana Zinnbauera a Kennetha Pargamenta. Pozri ZINNBAUER, B. J. – PARGAMENT, K. I.: *Religiousness and Spirituality*. In: PALOUTZIAN, R. – PARK, C. (eds.): *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*. New York : The Guilford Press, 2005, s. 21 – 42.

pod vplyvom intenzívnych osobných zážitkov. V štúdiu budem preto spiritualitu vnímať ako širší pojem zahrňujúci náboženstvo, teda ako kategóriu nezávislú od tradičných inštitucionalizovaných nábožensko-religiózných koncepcií a budem brať do úvahy najmä privátne prežívanie duchovna z perspektívy lyrického subjektu ako individua.

Adjektíva sakrálny a profánny majú z hľadiska etymológie pôvod v latinčine, pričom latinské termíny *sacrum* a *profanum* označujú pomerne širokú paradigmu navzájom súvisiacich významov¹⁴. Ide o kategórie interdisciplinárneho charakteru, ktoré prináležia primárne do oblasti náboženských tradícií, ale vyznačujú sa aj presahmi smerom k rôznym druhom umenia (napr. literatúra, hudba, výtvarné umenie – okrem maliarstva predovšetkým sochárstvo a architektúra) a systematicky s nimi pracujú aj humanitné vedné disciplíny (napr. teológia, sociológia náboženstva, religionistika, filozofia náboženstva, psychológia náboženstva a i.). Problematickosť v pojmovom uchopení uvedených kategórií teda nespočíva len v ich viacznačnej povahe, ale najmä v tom, že každá z vedných disciplín k nim pristupuje v súlade s vlastnými metodologickými nástrojmi a výskumnými zámermi. Tradíciou konceptualizované významy sakrálneho a profánneho (viazané predovšetkým na oficiálne cirkevné dogmy a religiózne východiská) sa v priebehu kultúrno-civilizačného a literárnohistorického vývoja modifikovali, priebežne sa používali v nových kontextoch a súvislostiach, čo rezultovalo do postupného oslabovania hraníc medzi pôvodne antinomickými jednotkami a tiež k „zastretiu“ ich pôvodných významov.

Výrazy *sacrum* a *profanum* sú podobne ako predošlé analyzované kategórie veľmi problematické, nemožno ich uchopiť pojmovo jednoznačne, lebo sa vyznačujú interdisciplinárnym charakterom a ich význam metamorfuje v závislosti od historicko-kultúrnej vývojovej etapy, zvoleného metodologického prístupu, prípadne od konkrétnej umeleckej koncepcie¹⁵. Na rozdiel od predchádzajúcich fenoménov však tieto jednotky nemajú autonómu povahu, existujú a fungujú výhradne v dualistickej formácii¹⁶, pričom sa vzájomne podmieňujú a ovplyvňujú (ich význam sa konštituuje len cez vnímanie esenciálnych odlišností medzi oboma členmi paradigmy, ale aj cez ich vzájomné usúvzťažňovanie). Hovoriť o posvätnom má zmysel len „při vnímaní toho, že posvätné stojí v protikladu k obyčajnému, tedy k tomu, čo člověk chápe jako součást svého světa“¹⁷, ale zároveň tento protiklad nemožno vnímať ako boj medzi dvoma antagonistickými princípmi. Profánne je vždy závislé od sakrálneho, je sekundárne, lebo sa vyznačuje nedostatkom posvätného, „je tím, co je dosud neposvěceno nebo už odsvěceno, či znesvěceno, přičemž uvažujeme-li na pozadí křesťanského názoru,

---

¹⁴ *Sacrum* značí 1. posvätnú vec (nádobu), sviatosť 2. obojný predmet, obeť 3. obraz, sochu (božstva) 4. posvätné miesto, svätyňa 5. posvätný spev 6. posvätný výkon, bohoslužbu, zatiaľ čo *profanus* vyjadruje nasledovné významy 1. neposvätený, svetský 2. (o osobách) nezasvätený, všedný 3. nečistý, bezbožný, hriešny, nemravný. Pozri napr.: ŠPAŇÁR, J. – HRABOVSKÝ, J.: *Latinsko-slovenský a slovensko-latinský slovník*. Bratislava : SPN, 1983, s. 534 a s. 480.

¹⁵ „Problematickosť této kategorie spočívá právě v její flexibilitě, tedy v tom, že stejné označení může figurovat jak v religionistickém, resp. sociálněvědním, ne-teologickém přístupu, tak i v přístupu teologickém, od něhož se religionistika – byť ne vždy úspěšně distancuje.“ Pozri: VIDO, R. – ONDRAŠINOVÁ, M.: Posvätno v časech pozdne moderních. *Sociální studia*, 5, 2008, č. 3 – 4, s. 8.

¹⁶ Dualistické nazeranie na svet cez antinomické princípy *sacrum* a *profanum* je typické pre západnú spoločnosť, keďže napr. v buddhizme sa tieto princípy nevyčleňujú (všetko na svete by malo byť vnímané jednotne ako posvätné). Pozri: VOJTÍŠEK, Z. a kol.: *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha : Portál, 2012, s. 16.

¹⁷ Tamže.

ktorý zůstává konstitutivním prvkom našeho kultúrného typu, pak rozdíl sacrum – profanum je vždy záležitostí míry a hierarchie, protože atribut posvátnosti je přisuzován v posledku všemu stvoření“ (profanácia, resp. znesvätenie potom znamená nivelizáciu tejto hierarchie)¹⁸.

Vzťahom medzi sakrálным a profánным z perspektívy veriaceho, ale aj nenáboženského človeka sa venuje fenomenologická teória religionistu Mirceu Eliadeho, ktorý pristupuje k náboženstvu ako k dejinám hierofánie, čiže vyjavovaniu sa posvätného vo svete¹⁹, ale zároveň sa v jeho koncepcii posvätné dotýka s profánным cez symbolický „cezprahový“ prechod medzi dvoma kvalitatívne odlišnými svetmi. Podľa Eliadeho nie je priestor náboženského človeka homogénny (rovnorodý), ale obsahuje trhliny alebo zlomy, ktoré ho kvalitatívne odlišujú od amorfného profánneho priestoru. Hierofánia (prejavenie sa posvätného vo svete) vyvoláva v jednoliatom neposvätnom priestore ruptúru, kreuje v ňom pevný bod (tzv. Stred Sveta²⁰) a na základe toho ontologicky zakladá univerzum²¹. Tento pevný bod modifikujúci bezpríznakovosť profánneho priestoru Eliade usúvzťažňuje aj so životom nenáboženského človeka, lebo podľa neho nie je možná rýdzo profánna existencia (aj v živote nenáboženského človeka²² sa objavujú skutočnosti odlišné od bežných každodenných situácií). Aj ten najdesakralizovanejší spôsob bytia teda obsahuje stopy náboženského hodnotenia sveta, čo sa podľa neho odzrkadľuje v podobe jedinečných „posvätných miest“ súkromného ľudského univerza (privilegované miesta kvalitatívne odlišné od všetkých ostatných: napr. rodný kraj)²³. Prechod medzi sakrálным a profánным priestorom sa podľa Eliadeho môže uskutočniť cez hranicu (prah), ktorá tieto dve entity stavia proti sebe a navzájom ich kvalitatívne odlišuje, ale paradoxne ich aj zblížuje²⁴.

Spiritualita sa ako motivicko-tematický a výrazovo-kompozičný princíp priebežne objavuje vo všetkých Urbanových zbierkach (*Malý zúrivý Robinson*, 1985, *Hluchonemá hudba*, 1989, *Kniha polomŕtvych*, 1992, *Snežienky & Biblie*, 1996, *Dnes nie je Mikuláša*, 2000), ale z hľadiska funkcie a uplatnenia spirituálnych, ako aj sakrálnych a profánnych kategórií v jeho poézii, sa najvýraznejšie odlišuje jeho prednovembrový debut *Malý zúrivý Robinson* od záverečnej dvojice básnických diel – *Kniha polomŕtvych* a predovšetkým *Snežienky & Biblie*. Rok 1989 ako historicko-spoločenský a kultúrno-civilizačný medzník v novodobých slovenských dejinách zásadným spôsobom ovplyvnil aj formovanie slovenského literárneho života z hľadiska jeho inštitucionálnej štruktúry a tiež vo vzťahu k tradičným (v slovenských pod-

---

¹⁸ OSOLSOBĚ, P.: Sacrum et profanum: Česká kultura, nominalismus a zakletí ve světě. In: OTTLOVÁ, M. – POSPÍŠIL, M. (eds.): *Sacrum et profanum*. Praha : KLP, 1998, s. 27.

¹⁹ Tamže.

²⁰ Budovanie posvätného priestoru je v predstave náboženského človeka kozmogonického charakteru, takže Stred Sveta vníma ako oporný bod v chaose profánneho priestoru. Pozri: ELIADE, M.: *Posvätné a profánné*. Praha : Česká křesťanská akademie, 1994, s. 17 – 51.

²¹ Tamže.

²² Súbor prejavov náboženského správania v živote profánneho človeka označuje Eliade pojmom kryptonáboženstvo. Tamže, s. 19.

²³ Tamže.

²⁴ Eliade uvádza ako príklad takéhoto hraničného pásma prah kostola, resp. prah ľudského obydľia. V archaickej spoločnosti zase chrámový otvor umožňuje spojenie so svetom bohov. Podobná vertikála smerujúca k nebesiam sa podľa neho objavuje aj v Starom zákone – v biblickom príbehu o Jakubovi, ktorému sa počas cesty do Cháranu sníva sen o rebríku siahajúcem do neba, pričom po ňom vystupujú a zostupujú anjeli a z nebies sa ozýva Boží hlas (Gn 28, 16 – 17). Tamže.

mienkach primárne katolíckym) konfesiám²⁵. Jedným zo symptómov slovenskej ponovembrovej poézie bolo otvorenie priestoru pre procesy nehatenej sakralizácie a profanácie, čo sa priamo odzrkadlilo aj v tvorbe Jozefa Urbana ako predstaviteľa línie poézie tzv. nekonformného individualizmu²⁶. V súlade s umeleckými preferenciami, symptomatickými pre uvedenú básnickú tendenciu (egocentrizmus lyrického subjektu, gesto vzdoru voči konvenciám väčšinovej spoločnosti a kategória individuálnej slobody ako najvyšší životný princíp), sa využitie profanizačnej techniky javilo ako prirodzené²⁷.

Pôsobí však paradoxne, že princíp profanácie založený na subverzii či ironickom podvracaní výrazov, patriacich primárne do oblasti teologického diskurzu, sa najvýraznejšie uplatňuje v zbierke z druhej polovice deväťdesiatych rokov 20. storočia, keďže v tomto období už nie sú prejavy vzbury produktívne natoľko ako v predchádzajúcom desaťročí. V tomto kontexte je dôležité si uvedomiť, že gesto vzdoru nemá v Urbanovej básnickej koncepcii iba charakter odporu voči oficiálnemu politickému systému alebo dogmatickému spôsobu života vo všeobecnosti. Jeho básne demonštrujú predovšetkým individuálnu rozporuplnosť subjektu, ktorý stále hľadá svoje miesto vo svete, lebo nevie pochopiť a ozrejmiť zmysel ľudského života len na podklade morálnych kódexov predkladaných väčšinou societou alebo cirkevnou dogmatikou. Urbanov subjekt permanentne uvažuje nad problematikou eschatológie, má poznatky z oblasti Starého i Nového zákona, keďže biblické citáty a alúzie na biblické postavy sú do básnických textov implikované funkčne, no paradoxne nie je hlavným cieľom autora reprezentácia biblického alebo spirituálneho posolstva, ale práve jeho spochybnenie alebo popretie (biblické motívy sú do básnických textov aplikované často povrchno a v subverzívnych významoch, lebo autor hľadá vlastné spôsoby budovania duchovnej identity²⁸ a kritizuje oficiálne prezentované cirkevné učenia).

Zo širokého spektra textov, v rámci ktorých sa na stvárnienie individuálneho vzdoru lyrického subjektu voči oficiálnym normatívom používa princíp profanácie, som zo zbierky *Snežienky & Biblie* vybrala báseň *Zuzanke*, ktorá je ukážkou toho, ako sa v Urbanovej poézii na relatívne malom priestore navzájom kumulujú sakrálne a profánne kategórie.

---

²⁵ Obdobie prelomu osemdesiatych a deväťdesiatych rokov 20. storočia vníma Jaroslav Šrank z literárno-historického hľadiska ako „literatúru na prahu“, pričom s ňou spája procesy continuity aj diskontinuity („rekonštrukcia či revízia minulosti i anticipácia, zakladanie budúcnosti“). V spojitosti s ponovembrovou líniou spirituálnej poézie zase hovorí o tzv. personalistickom duchovnom ekunemizme a neinštitucionalizovanej povahe viery súvisiacej s postmoderným eklektizmom a individualizmom. Pozri: ŠRANK, J.: *Individualizovaná literatúra*. Bratislava : Cathedra, 2013, s.7 – 40 a s. 333 – 379.

²⁶ J. Šrank, ktorý sa systematicky zaoberá výskumom slovenskej ponovembrovej poézie, rozlíšil v poézii po roku 1989 na základe významovo-tvarových riešení štyri procesuálno-typologické línie (poézia nekonformného individualizmu, poézia súkromia, spirituálna poézia a experimentálno-dekonštruktívna poézia), ktoré vníma ako dynamické, čiže sa podľa neho môžu vzájomne prestupovať. Tamže, s. 174 – 433.

²⁷ Medzi lídrov poézie nekonformného individualizmu v deväťdesiatych rokoch 20. storočia radí J. Šrank básnikov Jozefa Urbana a Ivana Koleniča (okrem nich zaraďuje do tejto línie napr. poetku Tatjanu Lehenovú alebo spisovateľa Viliama Klimáčka). Tamže.

²⁸ Spojenie duchovná identita preberám z religionistickej koncepcie Tatiany Podolinskej. T. Podolinská chápe duchovnú identitu ako „osobnú brikoláž plniacu funkciu osobného svetonázoru“, teda ako identitu nezávislú od konkrétneho náboženstva (na rozdiel od náboženskej identity súvisiacej s konkrétnou cirkvou či konfesiou). Pozri: PODOLINSKÁ, T.: Religiozita v dobe neskorej modernity: Prípady Slovensko. *Sociální studia*, 5, 2008, č. 3 – 4, s. 53.

Zuzanke²⁹

*Bojím sa otvoriť konzervu, že tam nájdem anjela.
Kam sa len obrátiš, všade vízie a zvestovania.
Zo snov sa vytratil cudzí plač. Asi mi bolo kdesi
v diaľke odpustené. Kto môže vedieť, koľko zla
po ňom zostalo?*

*Ulica prázdna a spotená ako chrbát starého koňa.
Vidíš len hrivu, čo steká z hôr, kde sa to všetko
končí. Moje meno, ktoré si napísala na múr, zmyl dážd'.
Uprostred mesta pomník, zabudnutý ako umelý chrup.*

*Pod ním chalan predáva snežienky a biblie:
Ešte žijú tí, čo si pamätajú Golgotu. Vždy budú žiť.
Čítajte v noci, snežienkami si svieťte. Kúpte,
nedávam draho. Je predsa jar, kolobeh pokračuje.*

*Jasné. Kolobeh pokračuje. Pravá príčina nášho
utrpenia a naša jediná nádej. Nechcem ti robiť zle,
aby som sa nenarodil v podobe angoráka.*

*To radšej budem Pavlovov pes, hoci slintať som
zabudol, a preto vyzerám ako blbec, muž
bez ambícií.
Zastavte pokusy na zvieratách. Použite básnikov.
Prečo by moje telo nemohlo dokazovať mystérium
vitamínov, keď bohovia končia v názvoch pracích
práškov, keď všetko, jar i viera, vyzerá ako hlúpy
symbol v rukách, smradľavých od drobákov?
Vraj: kúpte, aj tak ste diablovi dlžníci.*

*Poznám tie deštrukcie: stačí sa dotknúť a nič
už nebude ako predtým. Snežienky uschnú, biblie
sa rozpadnú, vitamíny skončia v pisoári, anjeli v šrote.*

Láska je veľká. Načase, že to viem.

V citovanej básni sa objavuje viacero biblických motívov predstavujúcich alúzie na kresťanskú koncepciu dejín spásy súvisiacu primárne s novozákonnou postavou Spasiteľa – Ježiša Krista³⁰. V kontexte Svätého Písma sa často stretávame s rôznymi formami prorockých

---

²⁹ URBAN, J.: *Snežienky & Biblie*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1996, s. 84 – 85.

³⁰ Dejiny spásy majú v kresťanskej religióznej koncepcii tri etapy: „prvá etapa sa odohráva vo večnosti“ ((...) Boh – Láska sa od večnosti rozhodol, že povolá k jestvovaniu aj iné bytosti, anjelov a ľudí, aby žili s ním večne

vízií ohlasujúcich príchod Mesiáša³¹, pričom nositeľom, resp. sprostredkovateľom Božích zvestí zvykne byť postava anjela³². Jedným z kľúčových bodov Ježišovho vykupiteľského poslania bolo jeho umučenie a ukrižovanie, ktoré sa podľa svedectva novozákonných evanjelistov odohralo na hore Golgota³³. Z uvedeného vyplýva, že vo svetonázore veriaceho človeka predstavuje Golgota jedinečný posvätný, sakrálny priestor, zatiaľ čo biblické proctvá možno vnímať ako symbol kresťanskej nádeje na spásu a večný život. Nábožensky orientovaný jednotlivec vníma biblické poslanstvo zmŕtvychvstania ako symbol nového začiatku v odlišnej substancii, ale v širšom kultúrnom horizonte, zahŕňajúcom aj filozofiu nenáboženského človeka, zvykne byť symbolom revitalizačnej schopnosti prírody a symbolom života vo všeobecnosti motív jari a s ním súvisiaci motív snežienky (jarné obdobie je možné chápať aj v zmysle skĺbenia oboch koncepcií, keďže v jarných mesiacoch slávia kresťania veľkonočné sviatky a neveriaci oslavujú zase koniec zimnej periódy).

Urbanov subjekt sa však vyhraňuje skepticky voči obom formám spirituality, lebo cyklickosť vo fungovaní života nevníma ako nádej na novú, dokonalejšiu formu existencie, ale ako zotrúvanie v utrpení, ktoré so sebou život prináša. Vízie a zvestovania neposudzuje ako jedinečné, sakrálné udalosti späté s biblickým diskurzom, ale ich banalizuje a ironizuje: „*Kam sa len obrátiš, všade vízie a zvestovania*“. V týchto súvislostiach autor nevyužíva len poznatky z oblasti kresťanského teologického diskurzu, príznačného pre jeho básnickú tvorbu, ale nepriamo sa odvoláva aj na budhistickú religióznú koncepciu, podľa ktorej môže človek na základe svojich skutkov (pôsobenia na karmu) ovplyvniť podobu a kvalitu nasledujúceho života: „*Jasně. Kolobeh pokračuje. Pravá příčina nášho / utrpenia a naša jediná nádej. Nechcem ti robiť zle, / aby som sa nenarodil v podobe angoráka.*“

Jedinečné sakrálné reálie básnik profanuje do podoby všedných, ba až nadbytočných sekulárnych objektov, pokladaných za bežnú súčasť každodenného života: „*Bojím sa otvoriť konzervu, že tam nájdem anjela. / Kam sa len obrátiš, všade vízie a zvestovania*“, pričom uvedená strofa evokuje v tomto kontexte príbuznosť s dielom *Kvílenie* od Allena Ginsberga (preklad Marián Andričík): „*Všetko je sväté! Každý je svätý! Všade je sväto! Každý deň je vo večnosti! Kadekto je anjel!*“³⁴ Text sa voči biblickým výrazom vyhraňuje persiflážnym spôsobom nadväznosti (vo vyjadreniach dominuje ironická modalita) reflektujúcim najmä kritiku spoločenského materializmu, keďže v materialistickej spoločnosti sa predmetom reklamnej propagandy a nekalých obchodných praktík môžu stať dokonca aj symboly viery:

šťastný život.“), „druhá etapa sa odohráva v čase“ a pozostáva z troch hlavných období („obdobie pred príchodom Ježiša Krista na svet“, „obdobie života Ježiša Krista na zemi“ ako vyvrcholenie Božieho plánu spojené s veľkonočným tajomstvom, „obdobie života Cirkvi až po slávny Kristov príchod na konci vekov“), „tretia etapa je definitívne završenie dejín spásy“ spojené so „slávnym príchodom Ježiša Krista na konci vekov, vzkriesením mŕtvych a posledným súdom.“ Pozri: PAULINY, A. (ed.): *Dejiny spásy*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha (v spolupráci so Slovenským ústavom svätého Cyrila a Metoda v Ríme), 1991, s. 40 – 45.

³¹ Pozri napr. *Lk 3, 15 – 16*: Jánovo svedectvo o Kristovi: „Lud žil v očekávání a všeci si o Jánovi v duchu mysleli, že azda on je Mesiáš. Ale Ján dal odpověď všetkým: „Ja vás křtím vodou. No přichádza mocnější, ako som ja. Ja nie som hoden rozviazať mu remienok na obuvi. On vás bude křtít Duchom Svätým a ohňom.“

³² Pozri napr.: *Mt 2, 1 – 23*: „(...) Po ich odchode sa Jozefovi vo sne zjavil Pánov anjel a povedal: „Vstaň, vezmi so sebou dieťa i jeho matku, ujdí do Egypta a zostaň tam, kým ti nedám vedieť, lebo Herodes bude hľadať dieťa, aby ho zmárnil“ (...).“

³³ Pozri napr.: *Jn 19, 1 – 42*: „Sám si niesol kríž a vyšiel na miesto, ktoré sa volá Lebka, po hebrejsky Golgota. Tam ho ukrižovali a s ním iných dvoch, z jednej i druhej strany, Ježiša v prostriedku.“

³⁴ Pozri: ANDRIČÍK, M. (ed.): *Beatnici*. Bratislava : Slovart, 2016, s. 70.

„Prečo by moje telo nemohlo dokazovať mystérium / vitamínov, keď bohovia končia v názvoch pracích / práškov, keď všetko, jar i viera, vyzerá ako hlúpy / symbol v rukách, smradľavých od drobákov? / Vraj: kúpte, aj tak ste diablovi dlžníci.“ Lyrický subjekt pritom neprofanauje sakrálne entity prvoplánovo, teda iba na podklade bezobsažného gesta revolty voči akejkolvek kanonickej forme. Efemérnosť sakrálnych fenoménov nechápe ako atribút spirituálnych reálií v ich vlastnej podstate, ale až ako ich sekundárnu charakteristiku, modelovanú externou spoločenskou realitou, predovšetkým ľudským pokrytectvom: „Poznám tie deštrukcie: stačí sa dotknúť a nič / už nebude ako predtým. Snežienky uschnú, biblie / sa rozpadnú, vitamíny skončia v pisoári, anjeli v šrote.“

Špecifikom Urbanovej debutovej zbierky *Malý zúrivý Robinson* (1985) je, že na rozdiel od ostatných autorových diel, kde funguje princíp spirituality predovšetkým ako jeden z prostriedkov na stvárnenie alebo posilnenie gesta vzdoru či revolty voči väčšinovým normatívom, sa v knihe nachádzajú aj básnické texty, reflektujúce prejavy spirituality, resp. individuálnej duchovnej identity vo svete nenáboženského človeka (pripomínajú reflexie veriaceho človeka a na základe toho nadobúdajú pozitívne ravenie). Vzhľadom na to, že pre autorovu poéziu je príznačný topos mesta, obzvlášť topos košického, bratislavského a pražského urbánneho priestoru, figuruje v pozícii hlavného zdroja duchovna v mikrosvete lyrického subjektu práve mestské prostredie a nie príroda ako tradičný prameň rôznych spirituálnych konotácií. Jednou z reprezentatívnych ukážok hybridizačnej techniky J. Urbana, pomocou ktorej sa navzájom prestupujú sakrálne a profánne kategórie, je báseň *Karlov most*, ktorú uvádzam v plnom znení, aby bolo možné sledovať, akým spôsobom sa priebežne transformuje postoj lyrického subjektu k profánnym objektom mesta.

Karlov most³⁵

*Dedkovia zaspávajú
hlásateľ číta nočné správy
svetlá lúčov v dlhých cencúľoch
padajú do Vltavy
Starý most spí a jeho sochy
sa samotárov nepýtajú na mená
Aká si blízka moja malá
aká si vzdialená...
Niekto tu sníva rozprávku
V nej každý môže budiť svoju lásku
v nej skvelí blázni vedú zubné kefky
ako psov na povrázku
Polnoc už neposiela listy
polnoc už nekupuje kvety
Stáročný anjel začal modlitby
a na plášti mu kvitne popol z cigarety*

---

³⁵ URBAN, J.: *Malý zúrivý Robinson*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 2002, s. 44 – 45.

*Trubadúr s bielou gitarou
už dopil rum a jeho pieseň drieme
Kam asi miznú všetky zvláštne duše
ktoré viac nestretneme
Možno z nich zvýši zopár adries
možno len meno možno ozvena
Aká si blízka moja malá
Aká si vzdialená...*

Úvodná strofa básne vyobrazuje konvenčnú večernú mestskú atmosféru, pričom implicitne zachytáva prostredie bytového interiéru („*dedkovia zaspávajú / hlásateľ číta nočné správy*“), ale v dominantnej miere sa orientuje na tie dojmy lyrického subjektu, ktoré plynú z pozorovania mestského exteriéru, a to jednak na úrovni jeho architektúry, ako aj na úrovni momentiek zo života náhodných jednotlivcov („*Starý most spí a jeho sochy / sa samotárov nepýtajú na mená*“). Posledné dvojveršie v rámci uvedenej časti textu sa končí apostrofou familiárneho formátu („*moja malá*“), pričom emocionálne puto subjektu k jeho anonymnej adresátke je zdôraznené aliteračným zduplikovaním obojakej spoluhlásky „*m*“, ale predovšetkým záverečnou citovou odmlkou. Deskripcia mestského priestoru, modelovaná cez prizmu „romantizujúceho“ pohľadu na skutočnosť („*svetlá lampa v dlhých cencúľoch / padajú do Vltavy*“), funguje ako impulz k tomu, aby subjekt uvažoval nad svojím vlastným pocitovým ustrojením. V uvedenom kontexte však možno brať do úvahy aj opačnú interpretačnú perspektívu, na podklade ktorej sa opis realizuje práve ako výslednica aktuálneho duševného prežívania subjektu (citovej náklonnosti k neznámej žene).

V intenciách uvedených sémantických konotácií možno interpretovať aj nasledujúce dvojveršie, explicitne odkazujúce na motív lásky a na základe toho bližšie špecifikujúce aj prechádzajúce reflexie lyrického subjektu. Zároveň však dochádza aj k transformácii pôvodného básnického módu do výraznej ironickej polohy, v rámci ktorej je láska prezentovaná ako rozprávkový fenomén a svet dospelých ako nešikovne predvádzané „pozérstvo“ („*v nej skvelí blázni vedú zubné kefky / ako psov na povrázku*“). Počiatočný romantizujúci opis podvečerného pražského predmestia sa v súlade so zmenou výrazu modifikuje aj na úrovni témy, takže polnočný čas neevokuje tradičný rad konotačných významov súvisiacich s privátnou sférou života (milenecký vzťah), a nepredstavuje ani jednu z magických zlomových períód príznačných pre sužety fantastických rozprávok („*Polnoc už neposiela listy / polnoc už nekupuje kvety*“).

Vzájomné usúvzťažnenie medzi sakrálnymi a profánnymi motívami je najvýraznejšie v druhej časti uvedenej strofy, keďže podnety plynúce z pozorovania mestského priestoru sa pretavujú do úvah nad efemérnosťou ľudského života („*Kam asi miznú všetky zvláštne duše / ktoré viac nestretneme*“). Pôvodný motivický inventár, v ktorom mal dominantné postavenie motív lásky a na ktorý latentne odkazuje motív trubadúra, sa konvertuje do eschatologickej polohy a v rámci nej nadobúda spirituálne presahy. Postava anjela, charakteristická primárne pre židovsko-kresťanskú náboženskú tradíciu, sa v texte spája s motívami sekularizovaného sveta („*popol z cigarety*“) a tie sa na prvoplánovej úrovni podieľajú na profanácii jej sakrálnej podstaty. Uvedené verše je teda možné čítať kontinuálne, čiže v línii predchádzajúcej ironickej modalít, ale zároveň sa tu otvára priestor pre odlišný interpre-

tačný postup, v ktorom sa pôvodný profánny objekt („popol z cigarety“) stáva zdrojom sakralizácie skutočnosti.

V kresťanskej religióznej koncepcii je popol symbolom fyzickej pominuteľnosti človeka („Prach si a na prach sa obrátiš.“)³⁶, ktorá značí dočasnosť telesného formátu ľudského individua, ale v súlade s konceptom dejín spásy vyjadruje i nádej na novú, dokonalejšiu formu života plynúcu z nesmrteľnosti ľudskej duše. Uvedeným spirituálnym konotáciám zodpovedá v Urbanovej básni predovšetkým kontrastné motivické spojenie „kvitne popol z cigarety“, kde sa kumuluje obraz zavŕšeného procesu (popol ako výsledný produkt vyfajčenej cigarety) s obrazom vitality a obrodzujúcej sily prírody (proces kvitnutia). Sakrálny rozmer tejto motivickej paradigmy je podmienený fenoménom modlitby, označujúcim v kresťanstve abstraktný rozhovor človeka s Bohom, pričom ho možno chápať aj ako prostriedok na spojenie dvoch kvalitatívne odlišných svetov (sveta matérie a sveta transcencie).

Eschatologické razenie majú aj nasledujúce verše, v ktorých sa kladie dôraz na dočasnosť ľudského života („Možno z nich zvýši zopár adries / možno len meno možno ozvena“) a ktoré retrospektívne nadväzujú na úvodnú časť básne a rozširujú ju o rad nových sémantických nuáns (uvedený verš ale môže súvisieť aj s efemérnou povahou ľudských emócií). Smerovanie ku konečnosti signalizuje v týchto veršoch motív noci, predstavujúci opak dennej ľudskej činorodosti, a to obzvlášť vtedy, keď sa priamo usúvzťažňuje s obrazom staroby ako záverečnej etapy v živote človeka („dedkovia zaspávajú“). Na úrovni výrazu s týmto výkladom korešponduje pomerne vysoké zastúpenie spoluhlásky „s“, ktorá môže nepriamo odkazovať na obdobie staroby, ale zároveň aj na samotný fenomén smrti. V záverečnom dvojverší sa s refrénovitou návratnosťou opakuje myšlienka, vyslovená lyrickým subjektom už na začiatku básne, pričom jej interpretáciu možno v nadväznosti na predchádzajúci kontext čiastočne prehodnotiť. Emocionálna rozporuplnosť subjektu, ktorá má v básnickom texte formu paradoxu („Aká si blízka moja malá / aká si vzdialená...“), nemusí predstavovať len prechodné odlúčenie od milovanej osoby, ale môže byť aj dokladom pretrvávajúcej duševnej pripútanosti k zomrelému.

Princíp sakralizácie profánnej (v zmysle všednej) reality sa v rámci zbierky uplatňuje aj v básni *Opava I*, no uvedený text má v porovnaní s prvým interpretovaným dielom čiastočne odlišný charakter.

*Opava I*³⁷

*Mestečko mám rád tvoje tmavé parky
uličky v ktorých vládne večný tieň
fontány kvety predavačov lósov*

---

³⁶ Pozri: Gn 3, 1 – 24: „(...) Tu povedal Pán, Boh, hadovi: „Preto, že si to urobil, prekliaty budeš medzi všetkým dobytkom a medzi všetkou poľnou zverou! Na bruchu sa budeš plaziť a prach zeme hltáť po celý svoj život!“ (...) A Adamovi povedal : Preto, že si počúval hlas svojej ženy a jedol si zo stromu, o ktorom som ti prikázal: „Nesmieš z neho jesť!“ nech je prekliata zem pre teba; s námahou sa z nej budeš živiť po všetky dni svojho života. (...) V pote svojej tváre budeš jesť svoj chlieb, kým sa nevrátiš do zeme, z ktorej si bol vzatý, lebo prach si a na prach sa obrátiš!“.

³⁷ URBAN, J.: *Malý zúrivý Robinson*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 2002, s. 63.

*chuligánov aj boky žien
pohľady tvojich tajuplných ľudí
aj vášne v spáľňach ponorených do tmy
návraty smiech a večné úteky
spotené lásky za živými plotmi
rýchliky s hudbou krásne zádumčivou
žiarovky s tichom bielych gloriol
aj tiene ostré ako hrobky faraónov
obloky lesklé ako staniol*

*Mestečko mám rád tvoje dievčatá
čo dajú aspoň pohľad nešťastným*

*Sedí tu so mnou blues pre moje sivé oči
Mestečko povedz mi čo s ním“*

Kým v prvom prípade bolo mestské prostredie predovšetkým zdrojom reflexií nad dočasnou ľudského života a na motivickej úrovni pripomínalo úvahy veriaceho človeka (v kresťanskej optike by však bola problematika eschatológie spojená s vierou vo večný život a pochybnosti o posmrtnnej existencii duše by boli minimalizované), v kontexte básne *Opava* / sa mesto sakralizuje ako jedinečný spoločensko-kultúrny priestor, ku ktorému subjekt pociťuje osobné sympatie, čím sa posilňuje rozmer súkromného spirituálneho konceptu. Kladný postoj hovoriaceho k predmetu výpovede vyjadruje úvodná apostrofa deminutívnej podoby („*mestečko*“) vystupujúca v texte ako návratný motív. Ťažiskovým princípom výstavbového plánu básne je enumeratívnosť, prostredníctvom ktorej sa autorovi darí zachytiť dynamiku a živelnosť mesta, pričom sa orientuje primárne na podnety reprezentujúce život mladého, konvenciami nespútaného individua.

Urban stvárňuje mesto v jeho rôznorodosti, ale berie do úvahy predovšetkým periférnu oblasť mestského života („*chuligánov aj boky žien / pohľady tvojich tajuplných ľudí*“) a pracuje najmä s motivickým inventárom vizuálnej alebo auditívnej povahy. Senzuálne stimuly vznikajúce ako dôsledok urbánneho života vníma subjekt ako výraz jeho jedinečnosti a niektorým profánnym objektom explicitne pripisuje sakrálne atribúty („*žiarovky s tichom bielych gloriol / aj tiene ostré ako hrobky faraónov / obloky lesklé ako staniol*“). Dojmy vznikajúce pri pozorovaní mestského života výrazne narúšajú rovnorodý charakter profánnej existencie lyrického subjektu, na základe čoho nadobúda obraz mesta v Urbanovej básnickej koncepcii aj sakrálny rozmer.

Interpretácie básnických textov zo zbierok *Malý zúrivý Robinson* a *Snežienky & Biblie* ukazujú, že J. Urban síce v poézii nadväzuje na kresťanské religiózne východiská (okrajovo aj na iné náboženské hnutia), no tieto inšpiračné zdroje (predovšetkým uplatňovanie biblických výrazov spolu s alúziami na rôzne biblické reálie) nesmerujú k vyjadreniu kresťanskej viery a kresťanského morálneho poslania (ako v prípade básnikov katolíckej moderny či sú-

časných katolíckych básnikov, ktorí na ich tvorbu nadväzujú tematicky aj poetologicky)³⁸, ale slúžia mu najmä ako fundament na utváranie súkromného spirituálneho konceptu zohľadňujúceho aktuálne prežívanie lyrického subjektu. Biblické reálie fungujú predovšetkým ako prostriedok na vyjadrenie individuálneho vzdoru subjektu voči falošnej morálke väčšinovej spoločnosti a tiež voči oficiálnej cirkevnej dogmatike (príkladom revolty voči oficiálnym náboženským konvenciám môže byť napríklad aj písanie biblických výrazov bez úvodných kapitálok), pričom jedným z prostriedkov na vyjadrenie týchto rozporov je subverzívny (najmä persiflážny) spôsob nadväznosti na náboženské motívy.

Na druhej strane autor aj navzdory tejto subverzii a preferencii telesných slastí pred kultiváciou duchovného (a duševného) života uznáva eticko-mravné kategórie (napríklad zákon lásky) a otvorene kritizuje ľudské nedostatky (napríklad kritika konzumu a materializmu), čo ústi do paradoxného modelovania jeho textov (rozpor medzi individuálnymi nerestami a hľadaním mravného ideálu vo väčšinovej societe). V intenciách individuálneho emocionálneho prežívania subjektu potom autor uplatňuje aj opačný umelecký postup, pomocou ktorého sa všedné mestské objekty alebo rutinné životné situácie a podnety sakralizujú (často ako výslednica reflexií nad problematikou smrti a posledných vecí človeka).

Uvažovať o fenoméne spirituality možno v súvislosti s textami J. Urbana (prípadne v súvislosti s inými predstaviteľmi nekonformného individualizmu – napríklad I. Koleničom) len v prípade, že spiritualitu chápeme v širšom zmysle slova, teda ako pojem zahrňujúci náboženstvo, a berieme pritom do úvahy tézu, že spiritualita sa môže prejavovať aj inými ako náboženskými spôsobmi. V takom prípade pri skúmaní básnických textov minimalizujeme kolektívne prvky a sledujeme výhradne individuálne prežívanie lyrického subjektu s ohľadom na impulzy, ktoré sa rôznymi spôsobmi odkláňajú od stereotypných či všedných situácií a podnecujú intenzívny emocionálny zážitok.

Na druhej strane mnohoznačnosť a široký významový záber pojmu spiritualita umožňuje v súčasnosti zastrešiť aj texty, ktoré sa svojím myšlienkovým poslanstvom od seba zásadným spôsobom odlišujú, keďže predstavujú diametrálne odlišné spirituálne básnické koncepty (napríklad metafyzická poézia Erika Jakuba Grocha označovaného za spirituálneho básnika a tvorba „básnika pôžitku“ či „básnika slasti“ J. Urbana). V nadväznosti na kultúrno-historické modifikácie a významový rozptyl termínu spiritualita (aj v povedomí širšej laickej verejnosti) by preto bolo užitočné uvažovať o tom, či bude používanie tohto pojmu v priebehu literárnohistorického vývoja efektívne tak ako doposiaľ. Cestou pre odlíšenie spirituálnej poézie vybudovanej na intenzívnom duchovnom zážitku (prežívaní) v spojení s estetickými kategóriami (súlady etických a estetických kategórií) a spirituálnej poézie, ktorá neprekračuje hranice mravného postoja, prípadne básnickej tvorby so spirituálnymi prvkami (či už zjavnými alebo latentnými) bez priameho spirituálneho základu (spirituálne prvky plnia v diele sekundárnu funkciu) by mohlo byť napríklad vyčleňovanie „podkategórií“, ktoré by v spirituálnej poézii zohľadnili umelecký zámer autora³⁹. Problémovým miestom takejto

---

³⁸ Pozri GALLIK, J.: Súčasná slovenská katolícka tvorba – autori nadväzujúci v 21. storočí na literárno-kultúrny odkaz katolíckej moderny. In: ZELENKA, Miloš a kol.: *Stredoeurópsky areál ako kultúrny fenomén*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2015, s. 63 – 80.

³⁹ Príkladom takejto „podkategórie“ by mohlo byť napríklad označenie „básnici mravnosti“, ktoré používa v súvislosti s básnickými solitérmi Milanom Rúfusom a Jánom Buzássym literárny vedec Ján Gavura (pokladá ich za básnikov, ktorí aj napriek nadväznosti na kresťanskú tradíciu v poézii pri reflektovaní mravnej pro-

klasifikácie by mohla byť subjektívna prizma pohľadu spojená s odlišným svetonázorom či svetonáhľadom autora, keďže subjektívny prvok je s literárnou kritikou a aj so samotnou interpretáciou textov prirodzene spätý. Aj napriek týmto problémovým miestam však pokladáme sledovanie literárnohistorického vývoja spirituálnej poézie a pojmovej konceptualizácie spirituality (vrátane príbuzných kategórií *sacrum* a *profanum*) za dôležité (nateraz) minimálne na teoretickej úrovni.

LITERATÚRA

- ANDRIČÍK, M. (ed.): *Beatníci*. Bratislava : Slovart, 2016.
- BRUCE, S.: *Religion in the Modern World. From Cathedrals to Cults*. Oxford : Oxford University Press, 2005.
- ELIADE, M.: *Posvätné a profánné*. Praha : Česká křesťanská akademie, 1994.
- GALLIK, J.: Súčasná slovenská katolícka tvorba – autori nadväzujúci v 21. storočí na literárno-kultúrny odkaz katolíckej moderny. In: ZELENKA, Miloš a kol.: *Stredoeurópsky areál ako kultúrny fenomén*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2015, s. 63 – 80.
- GAVURA, Ján: *Nežná revolúcia básnikov mravnosti (J. Buzássy, M. Rúfus a ďalší)*. [prednáška]. Praha : Listopadové proměny: česká a slovenská literatura v kontextu roku 1989, 30. 10. 2019.
- KOHUT, V.: Spiritualita. In: DE FIORES, Stefano – GOFFI, Tullo (eds.): *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999.
- NEUBAUER, Z.: *Přímluvce postmoderny*. Praha : Hrnčířství a nakladatelství Michal Jůza & Eva Jůzová, 1994.
- OSOLSOBĚ, P.: *Sacrum et profanum: Česká kultura, nominalismus a zakletí ve světě*. In: OTTLOVÁ, M. – POSPÍŠIL, M. (eds.): *Sacrum et profanum*. Praha : KLP, 1998.
- PAULINY, A. (ed.): *Dejiny spásy*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha (v spolupráci so Slovenským ústavom svätého Cyrila a Metoda v Ríme), 1991.
- PODOLINSKÁ, T.: Religiozita v dobe neskorej modernity: Prípado Slovensko. *Sociální studia*, 5, 2008, č. 3 – 4, s. 53 – 86.
- ŘÍČAN, P.: *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha : Portál, 2007.
- SMÉKAL, V.: Spiritualita v denním životě člověka. In: GALVAS, Z. (ed.): *Homo religiosus. Vybrané aspekty psychologie náboženství*. Praha : Českomoravská psychologická společnost, 2002.
- Sväté písmo*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2016.
- ŠPAŇÁR, J. – HRABOVSKÝ, J.: *Latinsko-slovenský a slovensko-latinský slovník*. Bratislava : SPN, 1983.
- ŠRANK, J.: *Individualizovaná literatúra*. Bratislava : Cathedra, 2013.
- URBAN, J.: *Malý zúrivý Robinson*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 2002.
- URBAN, J.: *Snežienky & Biblie*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1996.
- VIDO, R. – ONDRAŠINOVÁ, M.: Posvätno v časech pozdne moderných. *Sociální studia*, 5, 2008, č. 3 – 4, s. 7 – 8.
- VOJTÍŠEK, Z. a kol.: *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha : Portál, 2012.
- ZINNBAUER, B. J. – PARGAMENT, Kenneth I.: Religiousness and Spirituality. In: PALOUTZIAN, R. – PARK, C. (eds.): *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*. New York : The Guilford Press, 2005.

---

blematiky neprekračujú hranice postoja). Pozri GAVURA, J.: *Nežná revolúcia básnikov mravnosti (J. Buzássy, M. Rúfus a ďalší)*. [prednáška]. Praha: Listopadové proměny: česká a slovenská literatura v kontextu roku 1989, 30. 10. 2019.

PODCAST(ING) V SÚČASNEJ SLOVENSKEJ PUBLICISTIKE

Mgr. Kristína Piatková, PhD.

Katedra slovenského jazyka

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Každodenný život jednotlivcov už takmer neodmysliteľne ovplyvňujú (v rôznej miere) moderné digitálne technológie. Komunikácia a zdieľanie informácií už dávno neprebíha výlučne „face to face“. Pozornosť sa presúva na interakciu prostredníctvom moderných technických zariadení (počítač, mobilný telefón – smartfón, tablet, iPod a pod.), webových sietí, multimédií (elektronické médiá zálohujúce multimediálny obsah – text, zvuk, grafiku a i.) a najmodernejších aplikácií, pomocou ktorých sa dostávame k informáciám. Umožňujú rýchle vyhľadávanie, ukladanie a prenášanie textových či audiovizuálnych dokumentov. Technický rozvoj prispieva k demokratizácii prístupu k informáciám a ich hromadnému šíreniu. „Súčasná slovenská publicistika popri svojich tradičných médiách (tlač, rozhlas a televízia) už neoddeliteľne funguje aj s využívaním elektronického média na internete – všetky tradičné masmédiá majú svoje elektronické stránky. Ich výhodou je nielen ľahká dostupnosť cez internet, virtuálna bezbariérovosť prekonávajúca vzdialenosť či časové obmedzenia spojené s fyzickým priestorom, ale aj bezprostredná otvorenosť reakciám recipientov elektronických textov“¹. Od elektronických textov sa dostávame k novým digitálnym zvukovým záznamom nazývaným podcasty.

Nový fenomén vo sfére mediálnej komunikácie

Podcast je novým fenoménom umožňujúcim prístup k informáciám rôzneho druhu vo sfére mediálnej komunikácie. Prvýkrát sa termín *podcasting* objavil v britskom denníku *The Guardian*². Ben Hammersley (2004) pomenoval spôsob, akým možno šíriť texty z (we)blogov do iných zariadení pomocou RSS³. Technickým pokrokom sa prenos rozšíril aj o zvukový záznam. Podcast je teda zvukový záznam na internete, ktorý si možno vypočuť, stiahnuť na smartfón, resp. iné médium. Ide o epizodické série digitálnych súborov, ktoré majú rôznu periodicitu (môžu vychádzať denne, týždenne, prípadne mesačne)⁴. Podcasting predstavuje novú modernejšiu podobu rozhlasového vysielania. Ide o sféru hovorenej mediálnej komunikácie, v ktorej ide predovšetkým o sprostredkovanie informácií serióznou alebo zábav-

---

¹ ORGOŇOVÁ, O. – BOHUNICKÁ, A.: *Interakčná štylistika*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2018, s. 128.

² TVRDOŇ, D. : *Stručné dejiny podcastov, a prečo za to môže Apple*. Dostupné na: <https://podcasty.sme.sk/c/22232563/ako-podcasty-zacali-kratka-historia-audioblogovania.html>.

³ Rich Site Summary – formát umožňujúci sťahovanie novopridaných textov z webových stránok s rýchlo sa meniacim obsahom.

⁴ TVRDOŇ, D. : *Stručné dejiny podcastov, a prečo za to môže Apple*. Dostupné na: <https://podcasty.sme.sk/c/22232563/ako-podcasty-zacali-kratka-historia-audioblogovania.html>.

nejšou formou⁵. Inovácia mediálnych výstupov spôsobuje hybridizáciu žánrov a štýlovú neohraničenosť komunikátov. Podcasty sa vyznačujú bezprostrednosťou a neformálnosťou. Priamo reagujú na súčasné potreby recipientov a rýchly štýl života. Sú dostupné online zadarmo (v závislosti od tvorcu podcastov môžu byť aj spoplatnené) a vďaka technickej modernizácii nie sú priestorovo ani časovo ohraničené konkrétnym vysielaním. Poslucháč neprispôsobuje svoje aktivity programovej ponuke rozhlasu či iného média, ale naopak podcasty sa „prispôsobujú“ každodennosti poslucháčov. Na rozdiel od rozhlasového vysielenia sú osobnejšie a jednotlivci si sám vyberá, čo a kedy bude počúvať. Sú dostupné aj pri takých aktivitách, ako je cestovanie verejnou dopravou, behanie či prechádzka so psom⁶.

Podcasty a dialóg každodennosti

Čím sú podcasty osobnejšie ako rozhlasové vysielenie? Nie sú štylisticky homogénne ako pripravený rozhovor, ale zaznamenávajú bežnú reč⁷. Charakteristickými znakmi podcastov sú autenticnosť, variabilnosť, zrozumiteľnosť, spontánnosť, improvizácia a expresívnosť. Vysoká miera autenticnosti vytvára dojem osobného rozhovoru, akoby hostia diskutovali „doma pri káve“. Tematická paleta podcastov je rovnako neohraničená ako ich jazykové a štylistické stvárnenie. Mapované sú predovšetkým aktuálne témy z domova i zo zahraničia v spravodajských podcastoch. Prostredníctvom internetu vznikol prístup k zahraničným rozhovorom bez ohľadu na časovú viazanosť či finančnú náročnosť – *Global News Podcast, The World This Week, CNN 10, State of America, The Daily*. Poslucháč má k dispozícii seriózne správy z diania doma i vo svete, kultúry, športu, či lifestylevé témy analogicky, ako ponúka rozhlasové a televízne vysielenie. Variabilnosť je podmienená širokým spektrom tém i spôsobom, ako sú sprostredkované verejnosti. Samotné delenie podcastov je diferencované aj podľa adresáta (pre ženy napr.: *Medzi nami* – týždenný podcast denníka SME; *Volafka* – rozhovor so zaujímavými ženami z Čiech a Slovenska; *V ženskom rode; Women Wanting More* a i.; pre mužov napr.: *mužom.sk; Silný výber; Nový muž*; pre deti napr.: *Rozhlasové leporelo; Halabala; Český rozhlas – Pro děti* a i.). Obsah je formulovaný zrozumiteľne i pútavo v snahe zaujať poslucháčov a ponúknuť im autentický rozhovor so známejšími, aj neznámymi ľuďmi. Tvorca podcastu sprevádza poslucháča jednotlivými epizódami podcastov. Nie je to moderátor, na akého sme boli zvyknutí (nemusí to byť novinár, redaktor), ktorý by len kládol otázky, usmerňoval priebeh rozhovoru⁸. Mnohé podcasty tvoria bežní ľudia, ktorých zaujíma konkrétna téma či sféra podnikania, a zaznamenávajú svoje

---

⁵ KADERKA, P.: Sféra mluvené mediální komunikace. In: J. Hoffmannová – J. Homoláč – E. Chvalovská – L. Jílková – P. Kaderka – P. Mareš – K. Mrázková: *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha : Academia, 2016, s. 295 – 337.

⁶ PROKOPČÁK, T.: *Podcast nie je rádio, to vy si vyberáte (píše Tomáš Prokopčák)*. Dostupný na: <https://podcasty.sme.sk/c/22232267/ako-podcasty-v-sme-takmer-nevznikli.html>.

⁷ Bežná reč je východiskom mnohých etnometodologicky orientovaných výskumov. „Etnometodológia skúma, ako ľudia aktívne spoluvytvárajú scény denného života, ako ich menia, či akými metódami ich udržiavajú v nezmenenej podobe.“ BONKOVÁ, J.: Etnometodologický prístup a príklad degradačných postupov. *Sociológia*, 36, 2004, č. 4, s. 364. Pozri aj DOLNÍK, J.: *Všeobecná jazykoveda*. 2. dopln. vyd. Bratislava : Veda, 2013.

⁸ Máme na mysli štandardný prejav moderátora, ktorý sa vyznačuje profesionálnym monologickým prejavom, riadením dialogických častí programu, bezprostrednosťou, vtipom, zdvorilosťou a i. (pozri MÜLLEROVÁ, O.: Úlohy moderátora v rozhlasovom diskusnom pořadu Radiofórum. *Naše řeč*, 82, 1999, č. 4, s. 169 – 183; MÜLLEROVÁ, O.: Rozhovor s hostem: žánr rozhlasového vysílání na pomezí interview a přátelského popovídání. In: S. Čmejrková – J. Hoffmannová (eds.): *Jazyk, médiá, politika*. Praha : Academia, 2003, s. 116 – 156).

myšlienky, úvahy do zvukového záznamu sprostredkovaného verejnosti. Tematickosť podcastov nemusí byť nevyhnutne ohraničená, napr. podcast *Počuj. Rozhovory o našom mieste v dnešnom svete* (2 autorky vtipne rozoberajú rôzne témy relevantné pre ľudí na Slovensku); *Človek Zvedavý je podcast*, v ktorom autori nechávajú spolu s hosťami voľne plynúť myšlienky na témy od umenia až po vedu; a i.

Uvedenie hosta/hostí sa niekedy objavuje až po prvej dialogickej sekvencii, čo posilňuje neformálnosť zvukového záznamu napr. *podle sebe: 27. díl – Od lásky k rostlinkám k zelenému startupu* (Pokojočky – Anet, Rozí).

Pri rozhovoroch s viacerými hosťami sa prelína štandardná forma rozhovoru otázka – odpoveď s dialógom medzi hosťami, ktorí sa dopĺňajú. Tvorca podcastu vstupuje do dialógu hostí aj spontánnymi reakciami typickými pre hovorený prejav: *To fakt (smiech); Tak to býva (smiech)*. V dialógoch podcastov sa objavuje simultánne hovorenie, brbty, neprirodzené pauzy či slovná vata (*ehm, vlastne, proste*) ako aj intenzívny smiech. Všetky tieto zvukové, gramatické i štylistické osobitosti sú charakteristické pre autentický bežný prejav. *Dobré ráno* je spravodajský podcast denníka SME. „Musí byť trochu pomalým, za každých okolností autentickým, neformálnym a úprimným. Ľudia, ktorí račkujú, v ňom budú račkovať. Tí, čo hmkať, budú hmkať. A keď niekto robí pri kladení otázok čudné pauzy... nuž, bude ich robiť aj naďalej. Lebo oni takíto sú aj naozaj. A sú to oni, kto nás bude sprevádzať ich každodennou prácou a príbehmi, ktoré odkrývajú.“⁹

Podobnosť s dialógom rozhlasových vysielaní sa objavuje najmä v úvodných a záverečných častiach: *Povedz nám niečo o sebe... Aké boli tvoje začiatky? Rozprávali sme sa s... Rád by som sa poďakoval, že ste prijali moje pozvanie...* Pre podcasty¹⁰ sú charakteristické skôr neformálne úvodné formulácie: *Zdravím, ahoj, tak čaute* – to prirodzené závisí od tvorcu i zamerania podcastu.

Ukážka č. 1¹¹:

P: zdravím (.) ahoj. Marek vedel si, že je to psychedelický a nie psychadelický?

⁹ PROKOPČÁK, T.: *Podcast nie je rádio, to vy si vyberáte* (píše Tomáš Prokopčák). Dostupný na: <https://podcasty.sme.sk/c/22232267/ako-podcasty-v-sme-takmer-nevznikli.html>.

¹⁰ Máme na mysli tie, ktoré nepatria k spravodajským podcastom.

¹¹ [ ] hranaté zátvorky používame na vyznačenie simultánneho vyslovenia častí replík;

VEĽKÉ PÍSMO takto zaznamenávame časti repliky, ktoré boli vyjadrené hlasnejšie v porovnaní s okolitými časťami;

° ° znak stupňa obklopuje časť výpovede, ktorá bola vyjadrená tichšie ako časti, ktoré ju obklopujú;

Podčiarknutie vyjadruje zdôraznenie;

> < medzi znaky viac a menej umiestňujeme časť repliky, ktorá bola vyslovená výrazne rýchlejšie ako okolité časti;

) (medzi zátvorky v obrátenom poradí umiestňujeme repliku alebo časť repliky, ktorá bola vyslovená výrazne pomalšie ako okolité časti;

(.) veľmi krátku pauzu, avšak predsa pociťovanú ako príznakovú, označujeme bodkou v okrúhlych zátvorkách;

(3.0) dlhšiu pauzu vyjadrujeme počtom sekúnd v okrúhlych zátvorkách;

( ) pomocou prázdnych zátvoriek zapisujeme úplne nezrozumiteľné slovo;

(( )) do dvojitéch zátvoriek zaznamenávame komentáre o kontexte rozhovoru, výslovnosť a nezrozumiteľné pasáže.

NÁMETY A ROZHĽADY

M: nevedel. aj som si pozrel predtým ich stránku a
prehliadol som to

P: [nič]

M: pretože poznám to slovo inak.

P: ja. keby na tom závisel môj život tak (.) by som napísal
psychadelický. každopádne sa ospravedlňujeme,

M: [hm] [áno, mrzí ma to a ďaku-
jem tomu kto na to poukázal]

P: hej, niekto nás v komentároch
upozornil na to, že sme tam spravili asi 26 preklepov
v tom texte (.) takže ehm to je fajn, čo už viem, naučili
sme sa že sú to psyCHEdelické zážitky.

P: ešte by ma zaujímalo či sa to tak aj vyslovuje alebo
či sa to len tak píše

M: podľa mňa to je jedno z tých slov čo kde je ťažké počuť
čo tam človek hovorí či a alebo e proste je to
psych.delické ((smiech))

M: ((smiech)) neviem čo si povedal

P: ((no veď to)) ((intenzívny smiech oboch))

P: okej (.)dnes sme sa tu teda stretli aby sme hovorili
o...¹²

Neformálny úvod dialógu predurčuje celý jeho ráz a formulovanie jednotlivých častí prehovorov. Úvodná dialogická časť nemusí vôbec súvisieť s témou epizódy. Ako si môžeme všimnúť v ukážke, dialóg odkazuje na komentáre k inému textu. Ide o jednu zo základných vlastností bežného rozhovoru, ktorý nevzniká ako ucelená jednotka, ale viaže sa na predchádzajúce rozhovory a širšie sociálne interakcie¹³.

Ukážka č. 2:

M: nahrávame to na druhýkrát. prvýkrát nám to dosť nevyš-
lo. Rozhodli sme sa (.) tentokrát ehm predpokladať že
všetci poznajú príbeh fajt klubu ((mienené Fight Club))
lebo v pôvodnej verzii sme sa snažili ísť trochu po de-
jovej línii a rozoberať nejaké veci čo nás zaujmali a bolo
to extrémne nudné

P: hej bolo to zdĺhavé a m-myslím si zbytočne pretože je
to kultový film

M: [kultový film]presne hej

M: ešte predtým ako budeme rozoberať fajt klap ((mienené
Fight Club)) niečo máš?

---

¹² Podcast *Človek zvedavý – epizóda #011 Fight Club*. Dostupné na: <https://podcasts.apple.com/sk/podcast/011-fight-club/id1457409959?i=1000453417418>.

¹³ ORGOŇOVÁ, O. – BOHUNICKÁ, A.: *Interakčná štylistika*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2018.

P: >chcel by som poďakovať ľuďom ktorí nám písali pretože kopa ľudí nám napísala niečo<

M: á áno (.) vďaka za fídbeck ((mienené feedback)) na minulú epizódu a to nás teší. á aj vďaka hocikomu kto dá nejaký fídbeck ((mienené feedback)) celkovo k podcastu. je fajn (.) vedieť že nerozprávame len tak na stenu ((smiech)) aj keď nejaké čísla teda vidíme nie sú moc reprezentatívne o realite a každá správa alebo komentár nás teší a poháňa nás to vpred.¹⁴

Poslucháči môžu formou komentárov hodnotiť, reagovať, klásť otázky, navrhovať témy a ovplyvňovať podobu podcastov. „Nový komunikačný priestor – internet – ponúka čoraz viac podôb interakcie. Robí tak jednak na úrovni elektronických podôb pôvodných masmédií (na stránkach konkrétnych novín a časopisov, kde sa prelínajú texty od profesionálnych novinárov či „občianskych publicistov“ – blogerov s reakciami laikov z verejnosti), jednak na sociálnych sieťach či diskusných portáloch, ktoré s pôvodnými masmédiami nesúvisia, zato poskytujú rovnakú príležitosť pre verejnosť participovať na formovaní názorov na veci verejné“¹⁵. Poslucháči, ako si môžeme všimnúť v ukážke, majú výrazný podiel na formovaní celej epizódy podcastu. Tvorca podcastu berie do úvahy znalostnú bázu poslucháčov a ich schopnosť interpretovať (ne)vypovedané súvislosti. Na jednej strane predstavuje podcast zaznamenanie dialógu ako prirodzenej interakcie komunikantov o nejakej téme. Na druhej strane tvorcovia podcastu vedome reflektujú to, či vyznievajú prirodzene, autenticky, a tak v snahe zaujať poslucháčov zámerne vstupujú do tej istej interakcie z inej perspektívy. Majú priestor na sebavyjadrenie a svojimi myšlienkami, úvahami sa prezentovať vo sfére mediálnej komunikácie.

Autentickosť a kultivovanosť prejavu v podcastoch

Jednou z podstatných vlastností podcastu je autentickosť – vytvoriť taký mediálny komunikát, ktorý bude vyznievať reálne, prirodzene. „Nepochybne je však od autentickosti len krôčik k amaterizmu a skrátka nízkej kvalite. Apropo, autentická žurnalistika tu už bola – volala sa blogy“¹⁶. To, čo predstavovali blogy v písomnej podobe, teraz tvoria podcasty ako zvukové záznamy. Líšia sa tematickým zameraním, žánrom (spravodajské podcasty; hodnotiace podcasty; podcasty, ktoré majú charakter reportáže a mnohé i.) a formálnym spracovaním. Žánrové vymedzenie podcastov je veľmi pestré. Môžeme hovoriť o žánrovej hybridizácii, ktorá vzniká aj preto, že tvorcovia podcastov nie sú iba profesionáli (novinári, redaktori), ale predovšetkým bežní ľudia, ktorí netvorí mediálne obsahy podľa „tradičných“

---

¹⁴ Podcast *Človek zvedavý – epizóda #011 Fight Club*. Dostupné na:

<https://www.audiolibrix.com/sk/Podcast/Episode/168925/011-fight-club>.

¹⁵ ORGOŇOVÁ, O. – BOHUNICKÁ, A.: *Interakčná štylistika*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2018.

¹⁶ STRUHÁRIK, F.: *6 dôvodov, prečo podcastová revolúcia nie je revolúciou*. Dostupné na:

<https://dennikn.sk/blog/1467862/6-dovodov-preco-podcastova-revolucia-nie-je-revoluciou/>.

žánrových delení¹⁷. Primárnym zámerom amatérskych tvorcov podcastov je snaha zaujať, byť originálny, vtipný, čo sa prejavuje aj vo výrazových prostriedkoch charakteristických pre spontánne prehovory. Typické je zanedbávanie (či ignorovanie) spisovnej normy, ako aj prelínanie slovenčiny s angličtinou: *Sme menej true. Chceme tvoriť zmysluplný open office. Som hardworker, jednoducho vorkoholička. S tebou sa spája co-work*. Objavujú sa aj expresívne a vulgárne výrazy.

V tomto kontexte sa ukazuje, že je nesmierne potrebné venovať pozornosť aj tomu, ako ľudia komunikujú vo verejnom mediálnom priestore. Vynára sa otázka, ako možno tvoriť kultivované a zároveň autentické mediálne komunikáty v dobe „radikálnej demokratizácie spoločnosti“¹⁸. Odborníci (v tejto sfére mediálnej komunikácie ide najmä o novinárov, redaktorov) dostávajú „stimuly zdola“, keď sa ľudia (neexperti) angažujú aj do vecí mimo ich kompetencií. Médium internetu túto interakciu zdola ľahko umožňuje¹⁹.

LITERATÚRA

BONKOVÁ, J.: Etnometodologický prístup a príklad degradačných postupov. *Sociológia*, 36, 2004, č. 4, s. 361 – 376.

Človek zvedavý – epizóda #011 *Fight Club*. Dostupné na: <https://www.audiolibrix.com/sk/Podcast/Episode/168925/011-fight-club>.

DOLNÍK, J.: *Všeobecná jazykoveda*. 2. dopln. vyd. Bratislava : Veda, 2013.

DOLNÍK, J.: *Jazyk v sociálnej kultúre*. Bratislava : Veda, 2017.

KADERKA, P.: Sféra mluvené mediálnej komunikácie. In: J. Hoffmannová – J. Homoláč – E. Chvalovská – L. Jílková – P. Kaderka – P. Mareš – K. Mrázková: *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha : Academia, 2016, s. 295 – 337.

MÜLLEROVÁ, O.: Úlohy moderátora v rozhlasovom diskusnom pořadu Radioforum. *Naše řeč*, 82, 1999, č. 4, s. 169 – 183.

MÜLLEROVÁ, O.: Rozhovor s hostem: žánr rozhlasového vysílání na pomezí interview a přátelského popovídání. In: S. Čmejrková – J. Hoffmannová (eds.): *Jazyk, médiá, politika*. Praha : Academia, 2003, s. 116 – 156.

ORGOŇOVÁ, O. – BOHUNICKÁ, A.: *Interakčná stylistika*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2018.

PROKOPČÁK, T.: *Podcast nie je rádio, to vy si vyberáte (píše Tomáš Prokopčák)*. Dostupný na: <https://podcasty.sme.sk/c/22232267/ako-podcasty-v-sme-takmer-nevznikli.html>.

STRUHÁRIK, F.: *6 dôvodov, prečo podcastová revolúcia nie je revolúciou*. Dostupné na: <https://dennikn.sk/blog/1467862/6-dovodov-preco-podcastova-revolucia-nie-je-revoluciou/>.

Rich Site Summary. Dostupné na: <https://cs.wikipedia.org/wiki/RSS>.

TVRDOŇ, D. : *Stručné dejiny podcastov, a prečo za to môže Apple*. Dostupné na: <https://podcasty.sme.sk/c/22232563/ako-podcasty-zacali-kratka-historia-audioblogovania.html>.

---

¹⁷ Pozri KADERKA, P.: Sféra mluvené mediálnej komunikácie. In: J. Hoffmannová – J. Homoláč – E. Chvalovská – L. Jílková – P. Kaderka – P. Mareš – K. Mrázková: *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha : Academia, 2016, s. 295 – 337.

¹⁸ DOLNÍK, J.: *Jazyk v sociálnej kultúre*. Bratislava : Veda, 2017, s. 193.

¹⁹ Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0553/18 *Pragmatické a gramatické princípy jazyka so zreteľom na kultivovanie jazykovej praxe*.

LAPBOOK – INTERAKTÍVNA KNIHA

Mgr. Zuzana Hovancová
Hotelová akadémia v Košiciach¹

Tvorivá činnosť je nevyhnutnou súčasťou edukácie. Z toho dôvodu chceme predstaviť jednu z inovatívnych metód, ktorá obohacuje vyučovací proces kreatívnym spôsobom. Ide o metódu lapbook. Zároveň sa chceme podeliť s osobnými skúsenosťami s danou metódou². Mnohé informácie máme z rôznych internetových zdrojov, avšak začiatkom školského roka 2019/2020 sa nám podarilo absolvovať vzdelávanie v Ostrave³, kde sme sa oboznámili s lapbookom v ucelenej forme, pod vedením školiteľky P. Loňkovej. Metódu lapbook, ako uvádza P. Loňková na vlastnej webovej stránke, prvýkrát predstavila v 80. rokoch minulého storočia Tammy Duby, americká učiteľka predprimárneho a primárneho vzdelávania. Spočiatku sa pokúšala s deťmi vytvoriť malé knižky. Neustále zlepšovala svoje nápady, ktoré vyústili do lapbooku.

V nasledujúcej metodologickej časti sa opierame o online informácie spracované P. Loňkovou na jej webovej stránke⁴. Lapbook je papierová zložka s interaktívnymi prvkami, t. j. skladačkami. Pomocou lapbooku môžeme spracovať rôzne témy zaujímavou formou. Forma (resp. štruktúra) nie je pevne zadaná a závisí od tvorivosti a zručnosti vyhotoviteľa. Autorom lapbooku môže byť učiteľ, žiak, skupina žiakov. Tematicky môže byť zameraný na opakovanie učiva, na úvod do nového tematického celku, na informácie o aktuálnom dianí, na spracovanie práve preberanej témy a pod. Môže byť vyhotovený na vyučovaní alebo doma.

Práca s lapbookom motivuje žiakov k učeniu, trénuje ich pamäť, napomáha učeniu v súvislostiach, rozvíja schopnosti prezentácie, pomáha žiakom s poruchami učenia sa. Pri samotnej tvorbe lapbooku:

- sú žiaci vedení k rozvoju čitateľských zručností,
- učia sa analyzovať text a následne využiť syntézu,
- rozvíjajú svoje kritické myslenie,
- rozvíjajú svoju jemnú motoriku a tvorivosť.

---

¹ Túto odbornú skúsenosť som realizovala ako metodička Diecézneho katechetického úradu v Košiciach.

² Prvýkrát som sa s lapbookom stretla v rámci aktivity mamičiek na materskej dovolenke (2015). Išlo o aktivitu v rámci skupiny na web stránke www.modrykonik.sk, kde tvorivé mamičky založili skupinu „Vrecúšková výmena“. Cieľom skupiny bol návrh aktivít na zadanú tému a jej následná realizácia. Každá členka skupiny navrhla 2 – 3 aktivity. Potom si každá vybrala jednu aktivitu od ostatných navrhovateľiek. Tie potom vyhotovili to, čo si ostatné členky vybrali. Po skončení prác v stanovenom termíne poslali koordinátorke skupiny svoje produkty a tá ich následne rozposlala členkám skupiny podľa rozpisu.

³ Vzdelávanie organizovala vzdelávacia inštitúcia Hello, s. r. o. so sídlom v Ostrave. Zároveň je vzdelávací program akreditovaný MŠMT v rámci systému ďalšieho vzdelávania pedagogických pracovníkov pod č. j. MSMT – 1504/2019-2-192.

⁴ www.pancelcino.cz/lapbook/.

Pri zadávaní témy je dôležité, aby mal učiteľ na pamäti vo vzťahu k žiakovi niekoľko skutočností, a to:

- lapbook nie je iba estetická forma poznámok,
- dôraz sa kladie na vedomosti, ktoré si má žiak osvojiť,
- rozvíja zručnosti, ktoré sú potrebné pri vyhotovení interaktívnej knihy.

Zároveň je potrebné stanoviť ciele, ktoré majú žiaci dosiahnuť. Taktiež pripraviť materiál (textový a obrazový), ktorý pomôže žiakom ľahšie naplniť cieľ. Pri tvorbe lapbooku môže učiteľ využiť aj elektronické prvky. Môže do neho vložiť odkazy na internetové zdroje cez QR-kódy.

Lapbook ako pomôcka môže byť hodnotená. Pri hodnotení je dobré stanoviť jasné kritéria, ktoré pomôžu žiakovi pri spracovávaní témy a tiež učiteľovi, aby sa pri hodnotení nedal zviazať estetickým vyhotovením. Uvedieme niekoľko kritérií, ktoré je možné obmieňať a prispôbovať pri zadávaní tvorby lapbooku. Tieto kritéria je možné prispôbovať jednotlivcom, či skupine.

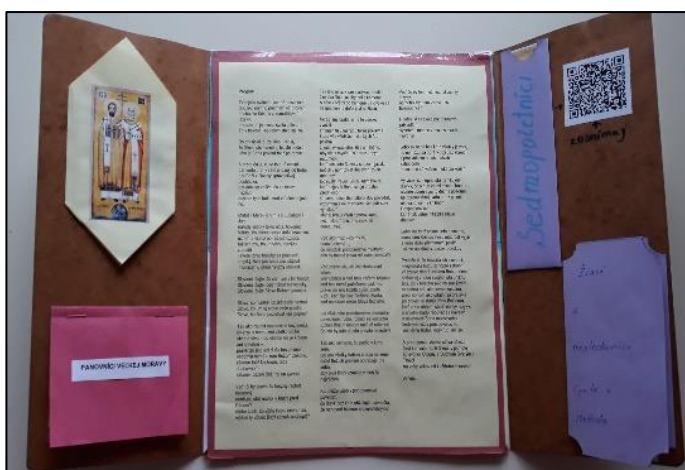
1. Vstupné informácie – tu sa uvedie téma, ktorú má žiak či skupina žiakov spracovať.
2. Miesto vyhotovenia – pokyny, kde žiaci budú tému spracovávať, doma alebo v škole, čo si majú pripraviť k vytvoreniu lapbooku, tzn. či si majú priniesť obrázky z časopisov, fotografie, texty a pod. Ak budú tvoriť lapbook doma, môžu požiadať o pomoc rodičov, avšak rodičia im môžu pomôcť pri vyhľadávaní textových zdrojov, obrázkov a pod., nie pri spracovávaní lapbooku. Samotné spracovanie je autonómnou úlohou žiaka.
3. Základné informácie k téme – učiteľ zadá žiakom jednoznačné informácie o obsahu a kvantite spracovaného obsahu. Je vhodné, aby učiteľ stanovil žiakovi rozsah viet, ktorými predstaví tému. Stanoveným rozsahom pomôže žiakom, ktorým tvorba textu robí problém. Napríklad môže určiť, že základné informácie spracuje v rozsahu 3 – 5 viet, čím vymedzí priestor pre žiakov, ktorí majú problém veľa písať, ale aj tým, ktorí sa príliš rozpisujú.
4. Prehĺbujúce informácie – v nich môže uviesť, na ktorý konkrétny prvok sa má žiak zamerať (napr. hlbšie spracuje údaje o autorovi daného obdobia, zameria sa na rozbor diela, historický odkaz pre súčasnosť a pod.), odkiaľ môže čerpať doplňujúce informácie.
5. Spôsob úpravy – navrhne spôsob úpravy, tzn., či žiak musí všetko prepísať ručne, alebo môže si text aj vytlačiť. Žiak má použiť iba slová, ktorým rozumie. Spracované písomné informácie majú byť čitateľné. Koľko rôznych skladačiek má použiť atď.
6. Obrázky – uvedie, koľko obrázkov má žiak použiť a pri ktorých spracovávaných heslách. Je vhodné uviesť počet obrázkov, aby ich priveľký počet neprevýšil textové vypracovanie. Počet obrázkov môže byť uvedený v rozmedzí od najmenšieho počtu po najväčší počet.
7. Informácie o autorovi – inštrukcia, kde má žiak umiestniť informácie o autorovi a ktoré, napr. meno a priezvisko žiaka, školský rok, názov školy, názov tematického celku atď.
8. Termín odovzdania – kedy má žiak vyhotovený lapbook priniesť do školy. Tento údaj uvádzame v prípade, že žiak vytvorí lapbook doma.

Každý učiteľ si môže podľa vlastného uváženia vytvoriť kritéria hodnotenia. Kritéria závisia od jeho očakávaní, cieľa, zručností žiakov a prostredia, v ktorom žiaci vyrastajú.

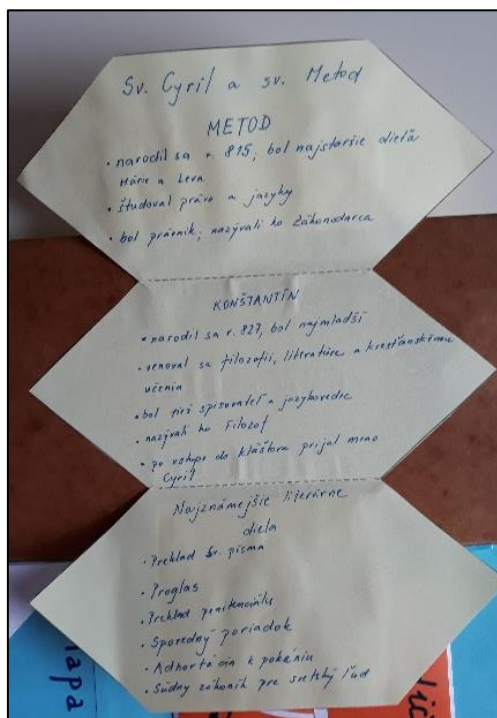
NÁMETY A ROZHĽADY

So základnými informáciami a osobnými skúsenosťami sme sa podelili s učiteľmi, najmä náboženskej výchovy, na vzdelávacom podujatí organizovanom Diecéznym katechetickým úradom v Košiciach v spolupráci s Metodicko-pedagogickým centrom v Prešove. Podujatia sa konali v Košiciach a Prešove. Zúčastnilo sa ho 49 učiteľov. V rámci nášho školenia sme vytvorili lapbook na tému Slovenskí vierozvesci.

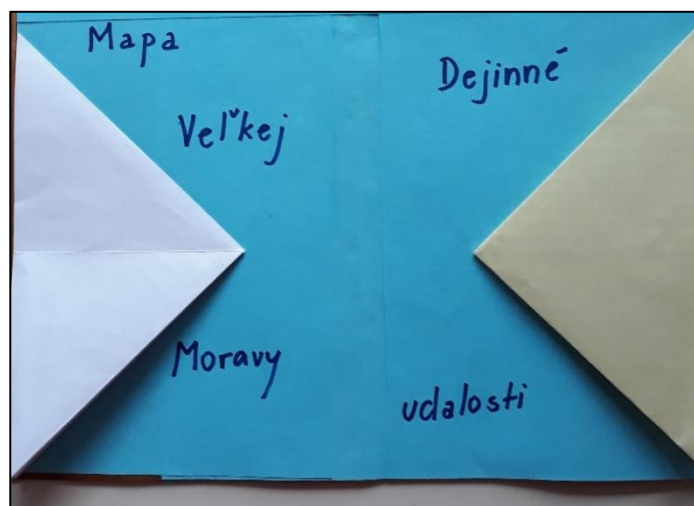

Prioritou bol duchovný odkaz sv. Cyrila a sv. Metoda, preto najdôležitejšou súčasťou lapbooku je práca s textom *Proglasu*. Pri tvorbe sme využili aj QR-kódy, cez ktoré sa žiaci môžu dozvedieť viac o spracovávanej téme. Na ľavej chlopni sú spracované krátke bibliografické informácie o sv. Cyrilovi a sv. Metodovi.

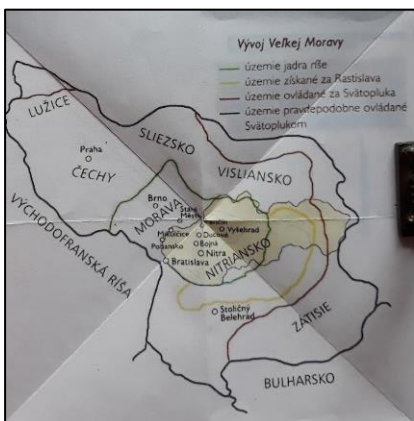
NÁMETY A ROZHĽADY

Nevynechali sme ani historický kontext, ktorý sme zhrnuli v interaktívnych prvkoch informujúcich o panovníkoch Veľkej Moravy, o udalostiach spojených s príchodom sv. Cyrila a sv. Metoda na Veľkú Moravu a doplnili sme k nim mapu Veľkej Moravy. Tieto informácie sme umiestnili na ľavej chlopni a v spodnej strednej časti lapbooku.

NÁMETY A ROZHĽADY

Príchod solunských bratrov na Veľkú Moravu

Knieza Rastislav – veľkomoravský panovník si uvedomoval význam kresťanstva pri pečovani štátu, preto sa snažil o vybudovanie samostatnej veľkomoravskej cirkevnej organizácie. Tým chcel získať aj nezávislosť od Východofranskej ríše. Dôležitú úlohu malo zohrať duchovenstvo a slovenská liturgia. Knieza Rastislav sa obrátil na byzantského cisára Michala III. - požiadal ho, aby poslal učiteľa, ktorý bude šíriť kresťanstvo a zdatnosť na Veľkej Morave. Michal III. mu vyhovel a mssou poslal Konštantína a jeho brata Metoda.

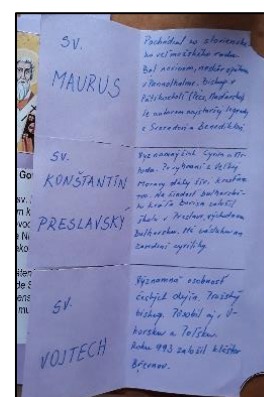
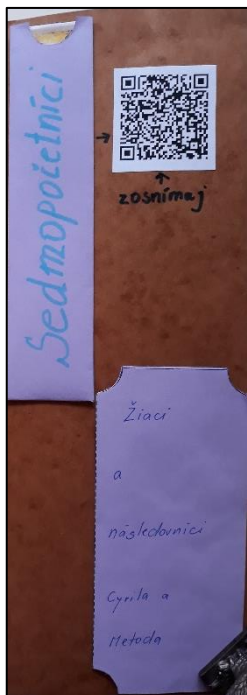
Bratia Konštantín a Metod sa vydali na Veľkú Moravu v podvečer roka 863 pravdepodobne po starej rímskej ceste – Via Egnatia. Konštantín a Metod sa po prekročení Dunaja ocitli na Bratislavskom alebo Devínskom hrade. Knieza Rastislav, aj ostatnými obyvateľmi, im vyšli v ústrety a prijal ich s veľkou čťou. Podľa tradície to bolo 5. júla 863 Konštantín ako hlava posolstva odovzdal Rastislavovi list cisára Michala III. a dary, ktoré so sebou priniesli - najväčším darom ihg. siete písmo (Biblia) v staroslovenskom jazyku. Na Veľkú Moravu priniesli aj ostatky sv. Klementa, ktorým ľudia preukazovali veľkú úctu.

Pri Rastislavovom kniežacom dvore zariadil Slované cirkevné učenie. Najdôležitejším činom cyrilometodského misie na Veľkej Morave bolo zaviedenie slovenskeho jazyka do liturgie. Uvedenie staroslovenského skia liturgického jazyka namiesto latininy vyvolávalo vo Veľkomoravskej ríši, hlavne u franských kňazov, prejavy nepriateľstva a žalobu pápežovi. Preto Konštantín a Metod oruštali Veľkomoravskú ríšu a odišli roku 867 do Ríma.

Na pozvanie pápeža Mikuláša I. odišli do Ríma. Pápež Mikuláš I. medziom zomrel a za nového pápeža bol vymenovaný Hadrián II., ktorý schválil preklady bohoslužobných kníh do slovenskeho jazyka a na znak súhlasu ich položil na oltár baziliky Santa Maria Maggiore v Ríme. Počas svojho pobytu v Ríme Konštantín a Metod dali vysielať niekoľkých svojich žiakov za kňazov – Gorazd, Kliment, Angelár a Naum.

Význam misie solunských bratrov: priniesli kresťanstvo, vytvorili hlaholiku, vytvorili dielo Zákon sátny ľudem, ktorý bol občianskym zákonníkom Veľkej Moravy a prvým zákonníkom v slovenskom jazyku a zachovali sa ďalšie literárne pamiatky.

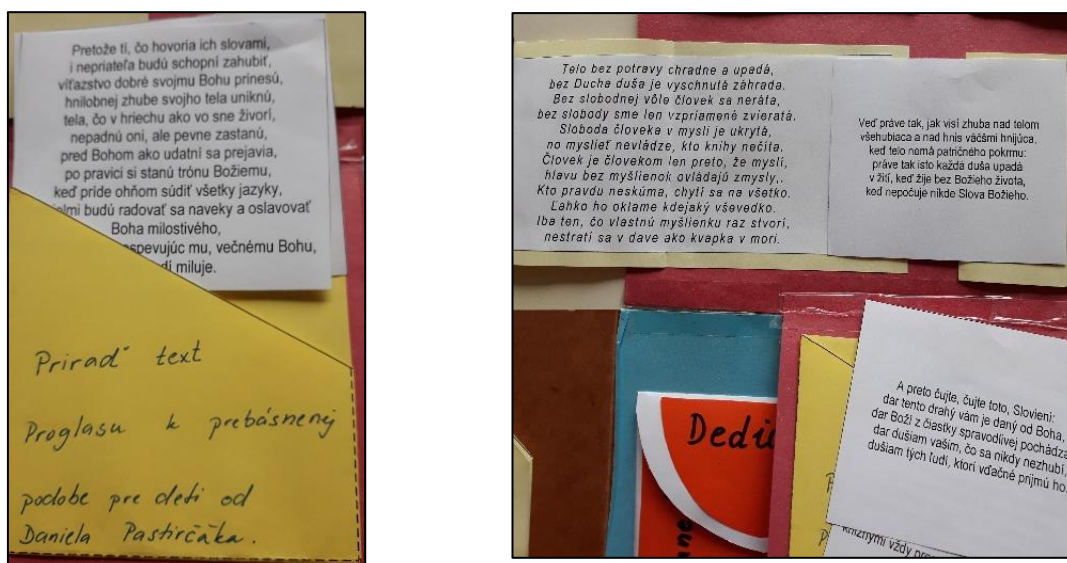
Na pravej strane sme umiestnili informácie o sedmopočetníkoch a žiakoch a nasledovateľoch sv. Cyrila a sv. Metoda. P pričom sme využili QR-kód, cez ktorý sa žiaci dostanú k prehlbujúcim informáciám o sedmopočetníkoch.

V hornej strednej časti sme sa zamerali na duchovný odkaz cyrilometodského bohatstva. V jednom interaktívnom prvku pracujú žiaci s textom Preambuly Ústavy Slovenskej republiky a v druhom majú spracovaný text duchovného odkazu hlaholiky. Tu sme tiež využili QR-kód, odkazujúci na web stránku hlaholika.sk.

NÁMETY A ROZHĽADY

Na zadnej časti sme uviedli informácie o vyhotoviteľovi a použitých zdrojoch.

Informácie o vyhotoviteľovi:	Mgr. Zuzana Hovancová, metódička DKÚ Košice
Zdroje:	
Literatúra:	Proglas, Konštantín Filozof – sv. Cyríl, Bratislava: Perfekt, 2013 Pastircák, Daniel. Slovo pred slovom. Proglas pre deti a ich rodičov. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2012 Tribulová, Daniela. Poznávanie cez dialóg. Učebnica katolíckeho náboženstva pre 5. ročník základných škôl – západný obruad. Trnava: Spolok svätého Vojtecha v spolupráci s Katolíckym pedagogickým a katechetickým centrom, 2016 Srnka, Juraj. Penovtici na území Slovenska. Nevsady: Foni book, 2018
Internetové zdroje:	http://hlaholika.sk/ http://www.scm.rehola.sk/wp-content/uploads/R%C3%B4zne_modlitby_k_sv_C_a_M.pdf https://modlitba.sk/?p=4535 http://www.grkat.info.sk/Texty/sedmopocetnici.html https://zlatyfond.sme.sk/dielo/93/Filozof_Proglas/1

V závere podujatia účastníci vyplnili hodnotiaci dotazník. Jeho cieľom bolo zistiť, či daná tvorivá aktivita má význam z pohľadu učiteľov a či takéto vzdelávanie je pre nich prínosom. Všetky hodnotenia boli pozitívne a pre účastníkov obohacujúce. Prikladáme niekoľko reakcií na otázku: Slovné zhodnoťte celkový priebeh seminára, jeho opodstatnenosť:

- Seminár hodnotím jednoznačne ako prínos na prípravu jednotlivých tém, na opakovanie učiva, oživotnenie, prehĺbenie učiva, resp. prácu „na doma“.
- Bol to veľmi dobrý seminár, veľa mi ponúkol do ďalšej práce a bol praktický. Veľa z toho využijem na hodinách NBV, ale aj v ŠKD, kde pracujem.
- Veľmi inšpiratívny seminár, ktorý bol najaktívnejší, aký som doteraz absolvovala. Využiteľné námety v praxi. Lektorka vynikajúco pripravená.
- Nevedela som, čo mám čakať, ale bolo to fajn, zábavné a myslím, že to aspoň čiastkovo použijem na hodinách. Veľmi pekne ďakujem aj ako mama syna s ADHD, je to veľmi dobrá pomôcka na učenie mnohých vecí.

NÁMETY A ROZHĽADY

- Seminár bol veľmi podnetný a zaujímavý, určite je opodstatnený, využijem aj na inom predmete. Je asi trochu náročné pripraviť si materiály, ale je to zaujímavé.
- Ďakujem pekne, boli to výborné nápady. Na spestrenie hodín, zopakovanie alebo motiváciu výborný nápad.

Okrem vyhotovenia vlastného lapbooku a jeho predstavenia na seminári máme skúsenosti s vyhotovením lapbooku žiakmi strednej školy, ktorí spracovávali tému Hodnoty ako domácu úlohu. Výsledky ich práce svedčili o tvorivých schopnostiach a zručnostiach. Na základe osobných skúseností odporúčame túto tvorivú aktivitu zaradiť do edukácie. Vytvoríme tak priestor pre kreativitu žiakov, samostatnú prácu a možnosť rozvíjať ďalšie zručnosti a kompetencie.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Loňková, Pavlína: *Lapbook – interaktívni kniha do klína*. 2019. [cit. 2019-03-10]. Dostupné na: <https://www.pancelcino.cz/wp-content/uploads/2019/10/Lapbook-text-dlouhy%CC%81-automaticky-uloz%CC%8Ceno.pdf>.

MYSLIEŤ SI, ŽE ROMÁN DOM V STRÁNI SA ŠTUDENTOV DNEŠKA NEDOTÝKA, JE OMYL

Mgr. Viktória Gavalďová

Jazyková škola Helen Doron v Ivanke pri Dunaji

Obraz dejín slovenskej literatúry v študentskom ponímaní primárne profiluje výber štandardizovaných literárnych diel určených štátnym vzdelávacím programom (tzv. povinné čítanie), ako aj selekcia ukážok z literárnych textov ponúkaná učebnicami literatúry a čítankami. Aktuálny výber literárnych textov vytvoril v povedomí študentov jednostrannú predstavu, že slovenská literatúra druhej polovice 19. storočia (ale aj iných období literárnych dejín) bola primárne orientovaná na tematizáciu dnes už zväčša ťažko vnímateľných otázok chudoby, živorenia či spoločenských a triednych rozdielov¹.

Úlohou vyučovania literatúry je podať objektívny obraz o pluralite tém, o žánrovej variabilite a o viacprúdovosti literárneho procesu. Učiteľ slovenského jazyka a literatúry má pritom možnosť siahnuť aj po existujúcich alternatívach vo vyučovacích prístupoch s potenciálom zvýšenia „atraktivity“ preberaného učiva. V súčasnosti je v rámci aktuálneho zoznamu štandardizovaných literárnych diel pre stredné školy² román Martina Kukučína *Dom v stráni* nahradený kratšou prózou tohto autora, konkrétne titulom *Neprebudený*, avšak jeho najznámejší román z prostredia chorvátskeho ostrova Brač z hodín literatúry ešte úplne nevymizol. Rozsah a jazyk románu, dobový kontext a pomerne pomalá dejová gradácia sú faktormi, ktoré tento román vyprofilovali ako čitateľsky menej pútavý, avšak potenciál hodnotovej aktualizácie a nadčasové konflikty postáv sú aspekty, vďaka ktorým predstavuje ideálnu pôdu pre fúziu praktického života s literatúrou. *Dom v stráni* je románom mnohých kvalít, ktorý neodráža iba zmýšľanie a každodennosť ľudí 19. storočia. Pri citlivom začlenení do vyučovania môže ísť o príbeh, ktorý osloví aj dnešnú mladú modernú generáciu.

Nasledujúci plán vyučovania predstavuje návrh motivačnej hodiny venujúcej sa problematike Kukučínovho románu *Dom v stráni*. V školskej praxi sa tomuto literárnemu textu venuje pozornosť v rámci druhého ročníka stredných škôl v tematickom celku venovanom prvej generácii slovenského realizmu. Vychádzame z predpokladu, že sa tejto problematike na stredných školách venujú aspoň dve vyučovacie hodiny. Prezentovaná vyučovacia hodina je z hľadiska typológie primárne motivačná, so zameraním na celkové porozumenie idey

---

¹ Podrob.: VOJTECH, Miloslav: Stereotypy vo vyučovaní literatúry. In: *K problematike vyučovania materského jazyka a literatúry II. Zborník príspevkov z odborného seminára venovaného aktuálnym otázkam slovenského jazyka a literatúry*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2007, s. 60 – 85. Dostupné na: http://www.sausba.sk/dokumenty/dokumenty_pdf/zbornik-2.pdf.

² Štátny vzdelávací program. *Slovenský jazyk a literatúra – gymnázium so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom*, s. 45. Dostupné na: https://www.statpedu.sk/files/sk/svp/inovovany-statny-vzdelavaci-program/inovovany-svp-gymnazia-so-stvorrocny-patrocnym-vzdelavacim-programom/jazyk-komunikacia/slovensky-jazyk_a_literatura_g_4_5_r_novy.pdf.

románu a umožňuje tak kritický náhľad nielen do podstaty literárneho textu, ale aj za jeho hranice. Naplnenie primárneho cieľa hodiny spočíva v schopnosti žiaka identifikovať a uviesť špecifické typologické znaky slovenského realizmu. Na úrovni aktualizačných komunikačných východísk hodiny nemožno opomenúť aj schopnosť žiaka zaujať vlastné stanovisko k otázke dôležitosti manželstva v 21. storočí (žiak dokáže vymenovať preferované postupy a štandardné zmýšľanie pri výbere partnera v súčasnosti na základe vlastných postrehov a skúseností, ktoré budú následne konfrontované s dobovými ideami 19. storočia, ktoré sú prítomné v románe). Vyššie spomenutú konfrontáciu možno realizovať na pozadí identifikácie hlavnej myšlienky a konfliktu diela, ktoré majú nadčasový charakter. V rámci naplnenia týchto cieľov sa odporúča kombinovaná organizačná forma hodiny, postupujú od frontálnej cez skupinovú, k samotnému utvrdeniu poznatkov v podobe formy individuálnej. V intenciách motivačnej hodiny je preferovanou vyučovacou metódou učiteľa minimalizovanie vysvetľovania s dôrazom na analytickú prácu s textom, resp. videoukázkou v zmysle induktívneho myšlienkového postupu, ako aj akcentácia empirických skúseností žiakov a ich kontextovo relevantných názorov. Učebné pomôcky hodiny sú súčasťou nasledujúceho plánu vyučovania. Koncept hodiny predpokladá možnosť prepojenia literárneho vzdelávania s predmetmi ako občianska náuka, etika či náboženstvo. Hodina umožní študentom v krátkosti spoznať aj osobnosť spisovateľa Martina Kukučína v kontexte slovenskej realistickej tvorby, a zároveň prepájať a konfrontovať vlastné skúsenosti a názory s tvorbou klasikov slovenskej literatúry.

Expozičná a fixačná etapa hodiny

1. Navodenie témy – rozhovor, frontálna forma

Vychádzame z poznania, že úvodná časť hodiny predstavuje absolútne kľúčovú časť vyučovania. Ak sa nám podarí získať si študentovu pozornosť hneď v samotnom úvode, predpokladáme tak vysokú úspešnosť hodiny, minimálne vysokú aktivitu zo strany študentov. Tento motivačný rozhovor je orientovaný účelovo mimoliterárne. Študenti v tomto rozhovore využívajú vlastné postrehy, prípadne postrehy zo svojho okolia, takisto sú vítané aj fakty z oblasti občianskej náuky, etiky či náboženstva. Imanentným cieľom tohto rozhovoru je študentom dokázať, že literatúra má aktualizačný presah a môže sa zaoberať problémom, ktorý sa v bežnom živote dotýka každého človeka. Zrejším cieľom je uviesť študentov do problematiky, získať si ich pozornosť a tak „naštartovať“ ich zvedavosť. V motivačnej časti hodiny vedieme rozhovor s nasledujúcimi otázkami:

1. Prečo sa v dnešnej dobe ľudia ženia/vydávajú? Na čo vlastne slúži manželstvo?
2. Súhlasíte s tým, že si so svojim nastávajúcim partnerom beriete aj jeho rodinu? Svoje súhlasné resp. nesúhlasné tvrdenie zdôvodnite.
3. Akého partnera by pre Vás Vaša rodina určite nechcela? Vezmite do úvahy vek, sociálne pozadie, vlastnosti a schopnosti, výzor (poslednej otázke odporúčame venovať najviac času a preferujeme diskusiu v skupinách zložených zo štyroch študentov. Študenti sa delia o svoje názory či získané skúsenosti a snažia sa prísť ku spoločnému záveru, ktorý následne jeden zo študentov skupiny predstaví celej triede).

Po vypočutí si záverov všetkých skupín, učiteľ triede predstaví román *Dom v stráni* a poukáže na skutočnosť, že práve otázka vhodnosti a nevhodnosti partnera bola jedným z motívov, ktorý inšpiroval Martina Kukučína tento román napísať. Skôr, ako sa študentom

prezentuje román ako celok, učiteľ stručne predstaví život Martina Kukučina formou powerpointovej prezentácie (voliteľné). Prezentácia by nemala prekročiť limit troch minút, aby študenti neskĺzli k pasivite a aby bola ich aktivita percentuálne vyššia ako učiteľova.

2. Učiteľský výklad – život Martina Kukučina v skratke

Prezentácia z odučenej hodiny obsahovala nasledujúce fakty, resp. obrázkové snímky:

- Autorovo vlastné meno
- Rodisko
- Autorove profesie
- Krajiny, v ktorých prežil časť života
- Literárne diela

Na záver tejto prezentácie odporúčame bezprostredne zopakovať frontálne všetky fakty, ktoré sa o autorovi študenti v prezentácii dozvedeli³.

3. Pozeranie videa – *Dom v stráni* (adaptácia Michala Kubovčíka)

Projekt Baštrng⁴ pod záštitou Michala Kubovčíka je už niekoľko rokov nezameniteľnou študentskou pomôckou pri oboznamovaní sa s dielami povinného čítania či s dielami, s ktorými sa študenti stretnú počas čítania učebníc slovenskej literatúry. V rámci tejto vyučovacej hodiny budeme pracovať s Kubovčikovým videospracovaním románu *Dom v stráni*⁵.

Pred prehraním videoukážky je dôležité dať študentom jasne najavo, že ich pozeranie tejto ukážky sleduje istý cieľ. Pred sledovaním adaptácie odporúčame v rámci prezentácie premietnuť na stenu tvrdenie: „Manželstvo dvoch ľudí z rozličných sociálnych vrstiev je nemožné“. Po skončení adaptácie sa od študentov očakáva zaujatie stanoviska k tomuto tvrdeniu, a to na základe uvedenej adaptácie.

4. Frontálna diskusia týkajúca sa videoukážky

V nasledujúcej diskusii otázky kladie učiteľ. Navrhované otázky:

1. Zaujmite stanovisko k tvrdeniu: „Manželstvo dvoch ľudí z rozličných sociálnych vrstiev je nemožné“ vytvorené na základe videoukážky.
2. Ako bol vo videu zobrazený rozdiel medzi zemanmi a ťažakmi (sedliakmi)?
3. Prečo si autor videoukážky pri zobrazení rodín vybral práve rozdiel medzi zeleninou a ovocím?
4. Ako zobrazil autor v ukážke skutočnosť, že šora Anzula je vdovou?
5. Šora Anzula a Mate Berac sú takpovediac „lídrmi“ vo svojej sociálnej skupine. Ako bola ich dominancia zobrazená vo videoukážke?
6. Na základe ukážky dokážte, že je *Dom v stráni* román.

---

³ Predstavenie života Martina Kukučina formou powerpointovej prezentácie je na uvážení učiteľa. Predstavenie autorovho života je závislé od poznania charakteru učiacej sa skupiny a kolektívu žiakov, takisto berúc do úvahy fakt, či sú tieto informácie pre študentov nápomocné v chápaní širšieho kontextu doby. Táto skutočnosť sa však môže odlišovať v rôznych kolektívoch, preto je táto prezentácia v kontexte hodiny nepovinná. Učiteľ môže preferovať predstavenie života autora verbálne, bez podpory obrázkovej prezentácie, prípadne jeho život nespomenúť vôbec.

⁴ <https://www.youtube.com/channel/UCibm2mYiQwPhiN8Gy12TpQg>.

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=PPSGA3yeDP4&t=1s>.

NÁMETY A ROZHĽADY

---

7. Ako sa román odlišuje od novely či iných krátkych prozaických útvarov? Uvedte konkrétny príklad.
8. Čo je podľa Vás hlavnou myšlienkou románu?
9. Aký typ postáv je v diele zobrazený?
10. Vymyslíte svoj vlastný názov pre tento román.

5. Skladanie segmentov románovej fabuly do chronologického rámca (skupinová práca)

Študentov odporúčame rozdeliť opäť do skupín po štyroch, avšak skupiny by sa nemali opakovať. Z tejto aktivity možno urobiť súťaž. Každá skupina dostane vrecúško, v ktorom je desať ústrižkov. Ide o kompletný príbeh románu, rozstrihaný na epické fragmenty. Úlohou študentov je spoločnými silami ústrižky zoradiť do správneho poradia podľa ich chronológie v románovom texte:

Na ostrove Brač žije v stráni rodina težaka Mateho Beraca s dcérami Katicou a Matijou a synom Ivanom.

Na ostrove začína fier, miestna slávnosť. V dedine je panská zábava, na ktorú prichádzajú sestry Matija a Katica Beracove.

Na zábave sa Katica zapáči synovi statkárký Šory Anzuly Dubčičovej – Nikovi Dubčičovi.

O pár dní sa Katica a Niko stretávajú a Niko Katici vyzná lásku. Katica jeho city opätuje.

Niko sa zverí kamarátovi Zandomemu o svojom pláne vziať si Katicu. Zandome, bohatý obchodník, začne Nikovi dávať chrobáka do hlavy a snaží sa ho odhovoriť od sobáša s Katicou. Zároveň sa Zandome obracia na Katicinu starú lásku – Paška Bobicu – a nahovára ho, nech ide do mesta zarobiť peniaze, aby Katicu získal naspäť.

Šora Anzula má však pre Nika vyhladnutú inú nevestu – Doricu Zorkovičovú, ktorá je v ústave pre výchovu mladých dievčat. Ani Mate Berac s týmto vzťahom nesúhlasí. Šora Anzula si ho váži a tak sa dohodnú, že mladým nebudú brániť a dajú im rok, aby sa navzájom „otestovali“.

Po čase sa vracia Dorica Zorkovičová kvôli chorobe svojho otca. Pri lôžku Doricinho otca Niko a Dorica spomínajú na detstvo a Niko sa opäť zaľúbi do Dorice.

Slávnostný obed u Šory Anzuly, na ktorom sa ukážu charaktery a správanie Dorice aj Katicy.

Niko dáva Katici „kopačky“.

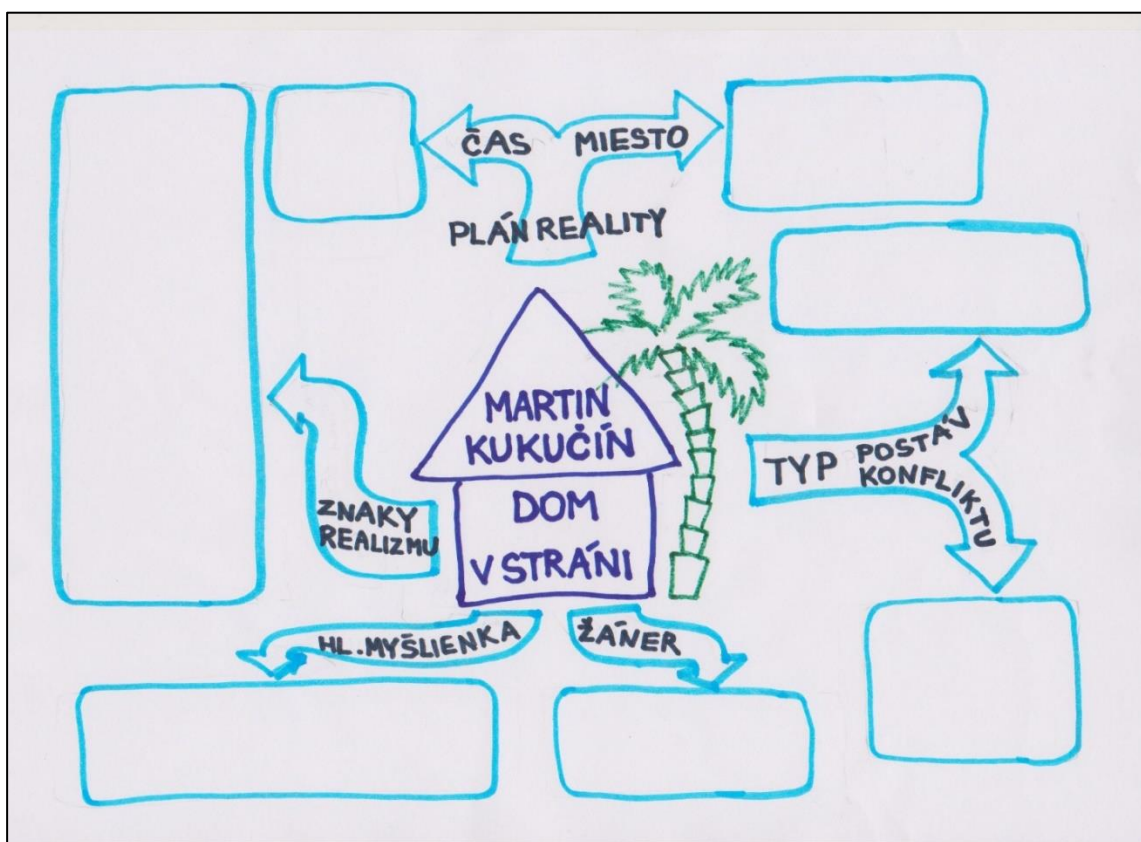
NÁMETY A ROZHĽADY

Po oboch ochore Mate Berac a pri jeho smrteľnej posteli sa stretáva celá rodina – Dubčičovci aj Zorkovičovci. Nakoniec sa zmieruje aj Katica, ktorej lásku si opäť získava Paško Bobica.

6. Vypĺňanie pojmovej mapy, frontálna forma

Študenti spolu s učiteľom vyplnia pojmovú mapu, vyhotovenú, resp. prefotenu pre každého študenta zvlášť. Táto mapa bude študentom slúžiť namiesto poznámok. Študenti si mapu nalepia do zošita alebo založia do učebnice literatúry.

7. Cvičenie Pravda/Nepravda, individuálna práca

Toto cvičenie predstavuje rekapituláciu všetkých poznatkov získaných na tejto hodine, a zároveň kritické zamyslenie sa nad tvrdeniami, ktoré sa zdajú byť samozrejmé. Ide o typ cvičenia, ktorý sa často vyskytuje na maturitných skúškach, a to najmä pri testovaní cudzích jazykov, v ktorých sa sleduje pozornosť a čítanie s porozumením v tvrdeniach, ktoré sú formulované napríklad záporne. Učiteľ študentom rozdá vopred pripravené kópie tohto cvičenia a nechá im priestor sa nad tvrdeniami zamyslieť. Zdôvodnenie nesúhlasného stanoviska je prezentované verbálne.

Cvičenie

Určite, či sú nasledovné tvrdenia pravdivé (P) alebo nepravdivé (N). Svoj výber zdôvodnite.

1. Autorom románu *Dom v stráni* je Matej Bencúr.
2. Autora románu *Dom v stráni* nezaraďujeme do druhej realistickej generácie.
3. *Dom v stráni* je historický román.
4. *Dom v stráni* je román zo slovenského prostredia.
5. Sociálne vrstvy vyskytujúce sa v románe sú sedliaci, zemanovia a duchovenstvo.
6. Hlavné postavy – Niko a Katica – predstavujú idealizovaný typ postáv.
7. Šora Anzula a Mate Berac sa obaja snažia zabrániť sobášu ich detí.
8. M. Kukučín v tomto románe považuje manželstvo sedliakov a zemanov za nemožné.
9. Nerovný vzťah Katice a Nika sa rozpadá kvôli jeho nevere.
10. „Zmierenie“ v románe nastáva smrťou Ilju Zorkoviča.

8. Tvorivé písanie, individuálna práca – potenciálna domáca úloha

Toto cvičenie je možné nájsť v učebnici slovenskej literatúry pre II. ročník stredných škôl, ktorú zostavila A. Polakovičová a kolektív. Podstatou úlohy je napísať v mene Nika Dubčiča Katice SMS správu, v ktorej jej Niko oznamuje, že sa s ňou chce rozísť. Dôležité je zdôrazniť, že študenti nemusia písať túto správu „jazykom 19. storočia“ ale práve svojím vlastným idiolektom, teda jazykom tínedžera 21. storočia. V prípade, že študenti túto krátku prácu nestihnú napísať na vyučovaní, zostáva im táto úloha na doma.

Ilustrácia na motiváciu:

LITERATÚRA

- ČEPAN, O.: *Próza slovenského realizmu*. Bratislava : Veda, 2001.
- ČEPAN, O.: *Stimuly realizmu*. Bratislava : Tatran, 1984.
- KUKUČÍN, M.: *Dom v stráni*. Bratislava: Tatran, 1985.
- MIKULOVÁ, M.: *Paradoxy realizmu*. Bratislava : Veda, 2010.
- MIKULOVÁ, M. – TARANENKOVÁ, I. (ed.): *Reálna podoba realizmu*. Bratislava : Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011.
- NOGE, J.: *Martin Kukučín. Epik života – život v epike*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 1991.
- Štátny vzdelávací program. *Slovenský jazyk a literatúra – gymnázium so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom*. Dostupné na: https://www.statpedu.sk/files/sk/svp/inovovany-statny-vzdelavaciprogram/inovovany-svp-gymnazia-so-stvorrocnym-patrocnym-vzdelavacim-programom/jazyk-komunikacia/slovensky-jazyk_a_literatura_g_4_5_r_novy.pdf.
- POLAKOVIČOVÁ, A. a kol.: *Literatúra II. pre stredné školy*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2011.
- ŠTEVČEK, J.: *Dejiny slovenského románu*. Bratislava : Tatran, 1989.
- VOJTECH, M.: Stereotypy vo vyučovaní literatúry. In: *K problematike vyučovania materinského jazyka a literatúry II. Zborník príspevkov z odborného seminára venovaného aktuálnym otázkam slovenského jazyka a literatúry*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2007, s. 60 – 85. Dostupné na: http://www.sausba.sk/dokumenty/dokumenty_pdf/zbornik-2.pdf.

PRACOVNÉ LISTY AKO SÚČASŤ VÝCHOVNO-VZDELÁVACIEHO PROCESU

Bc. Martina Vangorová

*Katedra slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie
Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*

Pracovné listy sú v školskej praxi prostriedkom veľmi užitočným a nápomocným. Ich príprava síce vyžaduje od učiteľa čas navyše venovaný pracovným záležitostiam, dávku kreativity a v neposlednom rade aj ovládanie metodických východísk tvorby pracovných listov, avšak výsledok stojí za to. Pracovné listy podnecujú u žiakov bádanie, sú stimulom k samostatnej činnosti a motivujú žiakov k tvorivej aktivite.

Nasledujúci pracovný list sa tematicky zameriava na obdobie klasicizmu a je určený pre stupeň vzdelania ISCED 3. Vychádzajúc z chronologickej línie literárnych dejín odporúčame tento pracovný list pre žiakov prvých ročníkov stredných škôl s maturitou.

Pracovný list je vystavaný na stratégii PLAN (predict – locate - add – note) a je tvorený siedmimi hlavnými úlohami. Pri každej úlohe je v zátvorke uvedená čitateľská zručnosť, ktorá sa prostredníctvom danej úlohy u žiaka rozvíja.

Pri tvorbe tohto pracovného listu sme sa metodologicky opierali o vysokoškolské skriptá *Inovativnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry* (Hajdučeková, 2015). Text o období klasicizmu sme čerpali z *Panorámy slovenskej literatúry I.* (Vojtech, M., in: Čúzy a kol., 2004, s. 64 – 67). Hlavným dôvodom použitia práve tejto literárnohistorickej publikácie je jednak to, že ponúka prehľadnú syntézu informácií z literárnych dejín, a jednak fakt, že pre túto publikáciu je typická jednoduchšia syntax a jazyk s primeranou mierou terminológie, čím sa jej obsah sprístupňuje širšej vrstve percipientov.

KLASICIZMUS

Text č. 1

V druhej polovici 17. storočia vznikol vo Francúzsku nový umelecký smer – klasicizmus. Termín, ktorým sa tento umelecký smer označuje, pochádza z latinského slova *classicus*, čo pôvodne znamenalo vynikajúci, **vzorný, modelový**. K týmto pôvodným významom neskôr pribudol ďalší, a síce taký, ktorý má vzťah k starogréckemu a rímskemu kultúrnemu dedičstvu. Klasicizmus svojím pozitívnym **vzťahom k antickému umeniu**, ktoré sa snažil napodobňovať, nadviazal na **ideály renesancie**.

Klasicistickí umelci boli inšpirovaní **racionalistickou filozofiou** hlásajúcou vládu rozumu, ktorý umožňuje odhaliť a pochopiť všetky zákonitosti sveta a človeka. V duchu známeho výroku racionalistického filozofa Reného Descarta: „*Cogito, ergo sum*“ sa rozum stal vodcom všetkých klasicistických umelcov. Podľa racionalistickej koncepcie klasicizmu sa

umelecké diela mali vyznačovať **významovou a pojmovou jasnosťou**. **Štylizovaná príroda** sa pre klasicistov stala dekoratívnym pozadím na zobrazovanie spoločenského diania. Ideálom umeleckého zobrazenia bol jednotlivec schopný podriaďiť svoje individuálne záujmy službe širšiemu ľudskému spoločenstvu (obci, štátu, národu), z čoho vyplýva, že klasicizmus **odmietal prílišný individualizmus** a vyzdvihoval podriadenosť súkromných záujmov verejným cieľom.

Príručkou klasicistických pravidiel a noriem sa stalo dielo **Básnické umenie** od Nicolasa Boileaua. V tomto diele veršovanou formou spracoval pravidlá klasicistickej poetiky. Dielo preložil do češtiny básnik Bohuslav Tablic.

Klasicizmus prísne rozlišoval žánre na vysoké a nízke. **Vysoké žánre** zobrazovali vznešené historické alebo mytologické námety, vystupovali v nich urodzené postavy, naopak **nízke žánre** zachytávali smiešne javy každodenného života, postavami boli mešťania, dedinčania, žobráci. Z literárnych druhov klasicizmus preferoval drámu (vysokým dramatickým žánrom bola tragédia, nízkym komédia), z epických žánrov stál hierarchicky najvyššie veršovaný epos, najnižšie prozaický román. Za vysoké žánre lyriky sa považovala óda a hymnus, k nízkym patrila pieseň. Za nízke žánre sa považovali aj veľmi obľúbené formy kritiky a výsmechu z negatívnych ľudských vlastností či spoločenských javov: bájka, epigram, satira.

Klasicizmus však od svojho vzniku v 17. storočí až po rozpad jeho tendencií v 19. storočí prešiel viacerými vývinovými štádiami. Klasicizmus v 18. storočí sa spája s **osvietenskou filozofiou**. Osvietenci považovali za najvyššiu hodnotu ľudský rozum, verili v spoločenský pokrok, zdôrazňovali ideály humanizmu, boli proti náboženskému dogmatizmu, ktorý považovali za brzdu rozvoja moderného vedeckého poznania, čím prispeli k sekularizácii vedy a vedeckého myslenia.

Na Slovensku nastalo koncom 18. storočia obdobie prudkého rozvoja kultúrneho a spoločenského života. Predpokladom rozvoja boli **reformy** Márie Terézie a Jozefa II., ktoré zasiahli takmer všetky oblasti života vtedajšej spoločnosti. Reformy otvorili cestu humánnejším a slobodnejším spoločenským pomerom a urýchlili proces premeny slovenskej národnosti na novodobý moderný národ, čo nazývame **národným obrodením**. Pre rozvoj moderného slovenského národa sa stala dôležitou aj otázka vytvorenia **jednotného spisovného jazyka**. Používanie viacerých literárnych jazykov zrozumiteľných len úzkej skupine vzdelancov a čitateľov, ktoré bolo typické pre staršiu slovenskú literatúru, sa ukázalo ako nevyhovujúce.

(Zdroj: *Panoráma slovenskej literatúry I, upravené*)

Použitá stratégia: PLAN (predpovedaj – lokalizuj – pridaj – urob záznam)

Predict – predpovedaj

1. *Prečítaj* si text a na základe zvýraznených slov *vymysli* pre každý odsek heslo, ktoré odráža obsahovú náplň daného odseku. (skimming)

Locate – lokalizuj

2. *Vyhľadaj* v texte meno a *spoj* správne významové dvojice. (scanning)

Z PRÁČ ŽIAKOV A ŠTUDENTOV

✓ Nicolas Boileau	individualizmus
✓ René Descartes	racionalizmus
✓ Bohuslav Tablic	Básnické umenie „Cogito ergo sum“

3. Číslom *označ* odseky, v ktorých sa nachádzajú odpovede na nasledujúce otázky a *prirad'* k nim možnosť súhlas/nesúhlas. (search reading)

	Odsek	Súhlas	Nesúhlas
→ Prevažovala v klasicizme dramatická tvorba?			
→ Patrili hymnus a pieseň k vysokým lyrickým žánrom?			
→ Boli komédie určené len pre nižšie vrstvy obyvateľstva?			
→ Sú klasicizmus a osvietenstvo synonymné pojmy?			

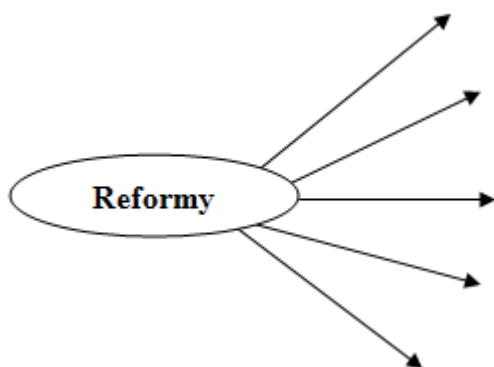
4. a) *Nájdí*, v ktorom odseku sa spomína pojem sekularizácia a na základe toho *vyber* vysvetlenie/vysvetlenia tohto pojmu, ktoré *považuješ* za správne. (search reading)

- Odmietanie zasahovania náboženstva do politického života.
- Zosvetšenie, oddeľovanie cirkví od verejného života.
- Vytlačanie cirkví zo spoločenského života.
- Proces, v ktorom štátne majetky získava cirkev.

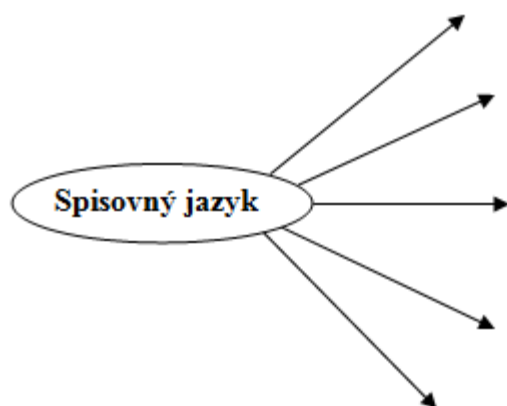
b) V internetovom slovníku www.slovník.juls.savba.sk skontroluj správnosť svojho riešenia úlohy č. 4. a)

Add – pridaj

5. Na základe indícií v texte *vyhľadaj* na internete ďalšie informácie o hlavných činiteľoch národného obrodzenia na území Slovenska v 18. storočí.

Tu *uved'* zdroje, z ktorých si čerpal:

- 1.....
- 2.....
- 3.....

Note – urob záznam

6. a) Pozorne si *prečítaj* nasledujúce tézy a *urč*, ktoré sa spájajú s klasicizmom a ktoré s osvietenstvom. (*intenzívne čítanie*)

- Filozofický smer, ktorého cieľom bolo nahradiť názory opierajúce sa o náboženskú a politickú autoritu názormi, ktoré sú výsledkom činnosti ľudského rozumu.
- Odmietanie všetkých cirkevných dogiem – antidogmatizmus.
- Texty podliehali významovej a výrazovej jasnosti.
- Myšlienkové hnutie, ktoré vzniklo koncom 17. storočia v Anglicku a vyvrcholilo v 18. storočí vo Francúzsku v dielach Voltaira, Diderota, Montesquieho.
- Vznik umeleckých diel bol podrobený prísnej normatívnosti.
- Vytváranie typov postáv zovšeobecnením charakterových vlastností – typizácia.
- Boj proti feudalizmu a proti cirkvi.
- Pokus o zjednotenie filozofie racionalizmu a empirizmu. Snaha o prekonanie rozporu empirie (viery) a racionality (rozumu).
- Dodržiavanie troch jednôt – jednota času, miesta, deja.
- Dôraz na vzdelanie a vedecké poznatky, ich rozvoj a šírenie. Prostredníctvom vzdelania sa mal zabezpečiť kvalitnejší a lepší život. V tomto období vznikla pedagogika ako veda, ktorá mala tomuto cieľu napomôcť.
- Výrazný proces sekularizácie vedy – zosvetštenie, oslobodenie od vplyvov cirkví.
- Umelecký smer, ktorý rozvíjal umenie antiky a renesancie, najmä ich kompozičné a výrazové zásady.

LITERATÚRA

HAJDUČEKOVÁ, I.: *Inovativnosť foriem a metód v zážitkovo-komunikačnom modeli vyučovania literatúry*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015.

ČÚZY, L. – KÁKOŠOVÁ, Z. – MICHÁLEK, M. – VOJTECH, M.: *Panoráma slovenskej literatúry I*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004.

KOMENTÁR VYUČUJÚCEJ

Študenti 2. ročníka učiteľstva akademických predmetov v rámci povinnej voliteľnej predmetu *čitateľská gramotnosť vo vyučovaní literatúry* pripravovali pracovný list na rozvíjanie čitateľských zručností a rozvoj mentálnych procesov s využitím konkrétnej čitateľskej stratégie. Pracovný list a mentálna mapa študentky 2. ročníka UAP Bc. Martiny Vangorovej (geografia a slovenský jazyk a literatúra) je zameraná na osvojovanie si rôznych spôsobov čítania textu a efektívneho vyhľadávania aj spracovávaní informácií. Autorka vysvetľuje metodiku tvorby pracovného listu v stručnom komentári.

Doc. PaedDr. Ivica Hajdučková, PhD.

*(Katedra slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie
Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach)*

ODKIAĽ SA VZALA ZELENÁ DOMINANTA VIANOC?

Bc. Denisa Bandurčinová

*Katedra slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie
Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*

Medzi najkrajšie symboly sviatkov radosti a pokoja patrí nepochybne vianočný stromček. Premýšľali ste už ale niekedy o tom, ako takýto vianočný stromček vôbec vznikol? O oficiálne prvenstvo v stavaní vianočného stromčeka sa delia dve mestá. Prvým z nich je estónsky Talin, kde bol vianočný stromček postavený v roku 1441. Druhým je lotyšská Riga, kde sa podľa údajov objavil o čosi neskôr, a to v roku 1510. Tieto stromčeky boli postavené na námestí, no to, čo sa dialo okolo nich, veľmi nepripomínalo naše tradičné vianočné stromčeky. Ľudia okolo týchto stromov tancovali a nakoniec ich zapálili.

Známa nemecká legenda rozpovedá príbeh o tom, ako sa vianočný stromček dostal do našich príbytkov. Počas chladnej vianočnej noci lesníkovi a jeho rodine zaklopalo na dvere malé chudobné chlapča. Rodina ho nakrmila a uložila do postele svojho najmladšieho syna. Nasledujúce ráno zobudil rodinu spev anjelov a malý chlapec sa premenil na Ježiša. Božie dieťa na znak vďaky darovalo rodine vianočnú vetvičku jedle. Od toho dňa si ľudia pripomínali tento zázrak tým, že si na Vianoce nosili domov vianočné jedličky. Tak hovorí legenda – krásny, ale vymyslený príbeh. Čo je ale skutočné, je to, že za prvú známu osobu, ktorá doniesla ozdobený vianočný stromček do príbytkov, sa považuje nemecký kazateľ zo 16. storočia, autor 95 téz o odpustkoch, Martin Luther.

V Nemecku sa prvé vianočné stromčeky, ktoré sa podobali na tie dnešné, ozdobovali najmä slamou a jedlými ozdobami, zväčša perníkmi alebo jabĺčkami. Až neskôr sa začali vyrábať sklenené ozdoby. Na vrch stromčeka sa väčšinou kládla postava malého Ježiška.

Do Veľkej Británie a postupne aj do zvyšku Európy zavítal prvý vianočný stromček až niekedy okolo roku 1830 a populárnym sa stal v roku 1841, keď princ Albert, pôvodom z Nemecka, nechal postaviť vianočný stromček ozdobený slamenými ozdobami a sušeným ovocím na zámku vo Winsdore a uchvátil tým anglický ľud.

V 19. storočí boli vianočné stromčeky úplne bežne zdobené aj sviečkami, no kvôli nebezpečenstvu vypuknutia požiaru vymyslel Američan Ralph Morris v roku 1895 elektrickú svietielku. Ak si myslíte, že umelé vianočné stromčeky sú novinkou posledných rokov, mýlite sa. Veľmi populárne boli už začiatkom 20. storočia, kedy sa objavili aj prvé farebné stromčeky.

(Zdroj: text je prevzatý a upravený zo stránky magistra-historia.sk)

Z PRÁC ŽIAKOV A ŠTUDENTOV

Vypracujte úlohy:

1. Podľa názvu textu a ilustrácie predpokladajte jeho obsah.

2. V rýchlosti si prebehnite očami celý text a vyberte správnu odpoveď:

- a) text je kritikou používania umelých vianočných stromčekov
- b) text sa zaoberá históriou vzniku vianočného stromčeka
- c) autorom textu je známy slovenský historik Pavel Dvořák
- d) text sa venuje vymysleným príbehom o vzniku vianočného stromčeka

3. Vyhľadajte, v ktorom odseku sa píše o osobe, ktorá priniesla domov prvý ozdobený stromček.

.....

4. Pozorne si prečítajte posledné tri odseky textu a následne charakterizujte, ako vyzerali vianočné stromčeky v 19. storočí.

.....

.....

5. Vypíšte všetky krajiny, o ktorých sa v texte v súvislosti so vznikom vianočného stromčeka hovorí a zakreslite ich do slepej mapy.

.....

.....

.....

Z PRÁC ŽIAKOV A ŠTUDENTOV

---

6. Prečítajte si celý text a následne spojte udalosť s časovým údajom, príslušným menom osobnosti alebo inou charakteristikou. K zvyšnej udalosti doplňte z textu správny časový údaj.

a) príchod vianočného stromčeka do Európy	1. Riga
b) spopularizovanie vianočného stromčeka	2. Ralph Morris
c) postavenie vianočného stromčeka v Lotyšsku	3. prvá bola Veľká Británia
d) vynález elektrických svetielok	4. ....
e) výskyt prvých farebných stromčekov	5. 1841

7. Diskutujte. Myslíte si, že je používanie umelého vianočného stromčeka pre životné prostredie škodlivejšie ako používanie živého vianočného stromčeka?

8. Vytvorte si z jednotlivých odsekov vlastnú osnovu, pomocou ktorej porozprávate spolužiakom o histórii vianočného stromčeka.

Spôsoby efektívneho čítania a fázy využívanej čitateľskej stratégie (PLAN)

(pracovný list je určený pre žiakov 7. ročníka ZŠ)

1. úloha

- skimming: žiaci na základe názvu textu premýšľajú nad jeho obsahom
- úloha sa zameriava na prvý krok stratégie PLAN – predict (predvídať)

2. úloha

- skimming: žiaci si prebehnú text, prostredníctvom čoho bližšie zisťujú, čomu sa venuje
- úloha sa zameriava na prvý krok stratégie PLAN – predict (predvídať)

3. úloha

- search reading: žiaci v texte hľadajú konkrétnu informáciu a lokalizujú odsek, v ktorom sa informácia nachádza
- úloha sa zameriava na druhý krok stratégie PLAN – locate (lokalizovať)

4. úloha

- search reading: žiaci vyhľadajú v určených odsekoch odpoveď na položenú otázku
- úloha sa zameriava na druhý krok stratégie PLAN – locate (lokalizovať)

5. úloha

- scanning + search reading: žiaci hľadajú v celom texte konkrétne informácie – názvy krajín, ktoré následne, v zmysle rozvíjania medzipredmetových vzťahov s geografiou, zakresľujú do slepej mapy
- úloha sa zameriava na druhý a tretí krok stratégie PLAN – locate (lokalizovať)

6. úloha

- scanning + search reading: žiaci k sebe priradujú jednotlivé informácie z celého textu, pričom k informácii, ktorá ostane nepriradená, hľadajú správnu dvojicu
- úloha sa zameriava na predposledný krok stratégie PLAN – add (pridať)

7. úloha

- doplnková úloha je určená na vzájomnú diskusiu zameranú na životnú skúsenosť, ktorej tematické zameranie by malo smerovať k podpore rozvoja ekologického myslenia, opäť v prepojení na medzipredmetové vzťahy
- úloha sa zameriava na predposledný krok stratégie PLAN – add (pridať)

8. úloha

- žiaci si tvoria svoj vlastný záznam z prečítaného textu – stručnú osnovu s podporou slohového útvaru (rozprávanie)
- úloha sa zameriava na posledný krok stratégie PLAN – note (záznam)

KOMENTÁR VYUČUJÚCEJ

Študenti 2. ročníka učiteľstva akademických predmetov dostali v rámci povinnej voliteľnej predmetu *čitateľská gramotnosť vo vyučovaní literatúry* pripraviť pracovný list na rozvíjanie čitateľských zručností a mentálnych procesov s využitím konkrétnej čitateľskej stratégie. Výber textu mal ponúkať kultúrne zameranú tému, ktorou by sa zámerne rozširoval hodnotový rozmer literárne vzdelávaných žiakov. Práca študentky 2. ročníka UAP Bc. Denisy Bandurčinovej (história a slovenský jazyk a literatúra) je zameraná popri kognitívnom a afektívnom celi aj na psychomotorický: v zostavených úlohách získava žiak nielen zaujímavé informácie z histórie tradičného symbolu Vianoc, ale osvojuje si aj rôzne spôsoby čítania textu (napr. zručnosť globálneho, kurzorického, selektívneho čítania atď.) a efektívneho vyhľadávania informácií. V metakognitívnej rovine jednotlivých úloh posilňuje čitateľské zručnosti stratégie PLAN. Autorka vysvetľuje metodiku tvorby pracovného listu v stručnom komentári.

Doc. PaedDr. Ivica Hajdučeková, PhD.

*(Katedra slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie
Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach)*

INFORMÁCIE PRE PRISPIEVATEĽOV

Vaše doposiaľ nepublikované príspevky posielajte e-mailom na adresu 2002saus@gmail.com v programe MS Word: typ písma: Times New Roman, veľkosť písma 12; riadkovanie 1,5. Za svojím príspevkom uveďte zoznam použitej literatúry v abecednom poradí v súlade s platnou bibliografickou normou. Rozsah príspevku sa neurčuje. Abstrakt a resumé sa nevyžaduje. Váš príspevok autorizujte menom, priezviskom, akademickým titulom, názvom a adresou pracoviska. Príspevok musí byť v súlade s obsahovým zameraním časopisu. Súčasťou textu môžu byť aj fotografie, tabuľky, grafy a pod. Fotografie zasielajte vo forme samostatného súboru. Všetky publikované príspevky sú recenzované. Redakčná rada si v spolupráci s prispievateľom vyhradzuje právo upraviť alebo skrátiť niektoré príspevky, príp. príspevok neuverejniť. Za zaslané príspevky vám vopred ďakujeme.

V prípade záujmu o inzerciu nás kontaktujte prostredníctvom e-mailu časopisu Slovenčinár: 2002saus@gmail.com.